

N:o 45.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående ombildning af lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa; gifven Stockholms slott den 31 december 1907.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att för ombildning af lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af tillkallade sakkunnige uppgjorda grunder, sådana de af departementschefen förordats, — under förutsättning att den rätt till tjänstår, som enligt prästerskapets privilegier tillkommer stärbhus efter ämneslärare vid de allmänna läroverken blifver i vederbörlig ordning upphäfd — höja det såsom bidrag till pensionering af änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda anslaget, nu 95,258 kronor, med 79,252 kronor, eller till 174,510 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Hugo Hammarskjöld.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1907.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
 Statsråden: ALBERT PETERSSON,
 ALFRED PETERSSON,
 HEDERSTIERNA,
 HAMMARSKJÖLD,
 ROOS,
 SWARTZ,
 grefve HAMILTON,
 grefve EHRENSVÄRD.

Departementschefen, statsrådet Hammarskjöld, anmälde i underdånighet:

1:o) en underdånig ansökning, dagtecknad den 27 mars 1905, af svenska lärarsällskapets styrelse angående ändrade bestämmelser för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa;

2:o) en underdånig ansökning den 9 juni 1906 af styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt om delaktighet i nämnda änke- och pupillkassa för vissa lärare vid läroanstalten;

3:o) betänkande och förslag angående nytt reglemente för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, afgifna af enligt nådigt beslut den 27 april 1906 tillkallade sakkunnige; samt

4:o) de underdåniga utlåtanden af vederbörande myndigheter, som inforrats öfver berörda ansökningar och betänkande.

Härefter anförde departementschefen:

»I den nådiga proposition angående en pensionskassa för änkor och barn efter präster och elementarlärare, som den 9 januari 1874 framlades för Riksdagen, redogjordes för de mått och steg, som under den föregående tiden vidtagits i detta syfte, samt föreslogs, att Riksdagen — jämte det att till bildande af en pensionskassa för änkor och barn efter präster och elementarlärare, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af utsedda kommitterade utarbetadt och af Kyrkomötet godkänt förslag, ansloges dels emeritikassornas behållning, med skyldighet för pensionskassan att ansvara för de förbindelser, hvori emeritikassorna häftade, dels ett års behållen inkomst af hvarje prästerlig beställning i riket, hvilken inkomst i allmänhet borde utfalla, då en viss beställning första gången efter pensionsreglementets fastställande blefve ledig, dels ock all behållen inkomst vid prästsyssla, hvilken i följd af tvist eller annan omständighet komme att stå ledig utöfver den lagliga tillträdestiden, äfvensom vederlag under extra nådår — tillika måtte såsom bidrag till pensionsfonden för elementarlärarnas änkor och barn å riksstatens nionde hufvudtitel uppföra ett årligt anslag af 45,000 riksdaler.

Kassans uppkomst och utveckling.

Sitt svar å denna nådiga proposition meddelade Riksdagen i skrifvelse den 17 maj 1874, däri Riksdagen yttrade:

För såvidt detta nådiga förslag afser inrättande af en pensionskassa för änkor och barn efter präster, har Riksdagen detsamma godkänt; dock har därvid synts böra uttryckligen fästas såsom villkor, att extra nådår icke vidare må beviljas, så snart pensionerna kunna med fulla beloppet utgå.

Hvad åter angår förslaget om bildande af en pensionskassa för elementarlärares änkor och barn, har Riksdagen visserligen ansett äfven denna fråga vara af den vikt för det allmänna, att staten icke bör undandraga sig att lämna det direkta bidrag, som för en sådan inrättning är oundgängligen behöfligt, men Riksdagen har af ett annat skäl funnit sig förhindrad att för närvarande det nådiga förslaget i denna del godkänna. Detta förslag förutsätter nämligen, att elementarlärarna skulle för sina änkor och barn bibehålla rätt till det så kallade privilegienådåret. Då, med undantag af några mindre betydliga jordar samt kontanta bidrag af vissa städer, elementarläroverkens lärare åtnjuta kontant aflöning af statsmedel, och således nådåret innebär ett af statsmedel den affidne lärarens änka och barn lämnadt understöd, vore det, enligt Riksdagens åsikt, synnerligen oegentligt, att ett sådant understöd skulle fortfarande utgå på

samma gång staten lämnade bidrag till en för samma personer afsedd pensionskassa. Det skäl, som för bibehållande af prästerskapets nådarsrätt kan hämtas därifrån, att de äro med boställen försedda, förefinnes icke i afseende å elementarlärare, hvarförutan för tillsättande af dylika lärarplatser icke erfordras den långa tid, som under närvarande förhållanden åtgår för besättande af en prästerlig beställning. Oberäknadt af hjälpandet af den olägenhet, som för undervisningen måste uppstå därigenom, att lärarbeställningar måste under nådår uppehållas på förordnande, skulle det uppenbarligen vara vida redigare, att det bidrag af allmänna medel, som må för elementarlärarnas änkor och barn finnas erforderligt, lämnades under *en* form och med ett till siffran bestämdt belopp. I sådant afseende vore det, enligt Riksdagens åsikt, mest lämpligt, om, emot det att elementarlärarna frånträdde den dem genom prästerskapets privilegier tillförsäkrade rätt till nådår, staten lämnade det bidrag, som funnes erforderligt för bemälda lärares inträde i civilstatens pensionsinrättning, där dymedelst jämväl deras änkor och barn erhöle pensionsrätt. Då elementarlärarna numera äro, såväl i afseende på aflöningsförhållanden som i fråga om pensionsrätt likställda med civila tjänstemän i allmänhet, synes någon giltig anledning icke förefinnas, hvarför en änke- och pupillkassa för bemälda lärare företrädesvis skulle med en dylik för prästerskapet afsedd anstalt förenas. Härförutan har Riksdagens uppmärksamhet fästats därå, hurusom billigheten synes fordra, att elementarlärarnas rätt till delaktighet i förenämnda pensionsförening icke göres beroende därå, huruvida de äga prästerlig tjänstårsberäkning, utan torde de så kallade öfningslärarna böra blifva uti ifrågavarande hänseende med de öfriga lärarna likställda.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt biföll Riksdagen hvad Kungl. Maj:t föreslagit med afseende å bildande af en pensionskassa för änkor och barn efter präster, men ansåg sig för tillfället icke böra bifalla den nådiga framställningen om bidrag af statsmedel till en pensionsfond för elementarlärares änkor och barn, utan förklarade, att, för den händelse bemälda lärare frånträdde den genom prästerskapets privilegier deras änkor och barn tillförsäkrade nådarsrätt, Riksdagen vore benägen att till civilstatens pensionsinrättning lämna af statsmedel det bidrag, som utöfver den återstående delen af emeritikassorna kunde vara för elementarlärarnas afvensom de så kallade öfningslärarnas inträde i nämnda pensionsanstalt erforderligt. Och anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes, efter vederbörandes hörande och ärendets utredning i öfrigt, till Riksdagen göra den förnyade framställning i ämnet, hvartill förhållandena kunde föranleda.

I anledning af detta Riksdagens uttalande anbefalldes direktionen för civilstatens pensionsinrättning att i berörda ärende afgifva underdånigt utlåtande samt att därjämte inkomma med en utredning af beloppet utaf det årliga statsanslag, som skulle erfordras för pensionering genom civilstatens pensionsinrättning af såväl lärarna vid elementarläroverken som lärarna vid vissa pedagogier, vid seminariet för bildande af lärarinnor samt vid folkskolläro- och folkskolläroinneseminarierna äfvensom af dessa lärares änkor och barn. Bemälda direktion sammanfattade sitt yttrande i denna fråga sålunda, att för de vid samtliga förutnämnda läroverk anställda lärares, jämväl öfningslärares, inträde i civilstatens pensionsinrättning till vinnande af därmed förenade förmåner af pensionsrätt icke blott för lärarna själfva, utan ock, efter deras fränfalle, för änkor och barn, skulle utöfver en fjärdedel af behållningen i stiftens emeritikassor och jämte delägarnas afgifter, erfordras af statsmedel ett årligt bidrag af 164,774 eller i rundt tal 165,000 kronor.

Då emellertid denna anslagssumma syntes allt för hög i jämförelse med det belopp, som af Kungl. Maj:t år 1874 äskades såsom bidrag till elementarlärares då föreslagna pensionsfond, uppdrogs med Kungl. Maj:ts tillstånd åt särskilda kommitterade att ytterligare taga ifrågavarande ärende i öfvervägande. Denna kommitté föreslog i sitt den 23 november 1876 afgifna betänkande bildandet af en särskild änke- och pupillkassa för elementarlärares med fleras änkor och barn.

Hufvudgrunderna i dessa kommitterades förslag, hvilket förutsatte nådårsrättens upphörande för delägare i kassan, voro i öfrigt följande. Delägare i kassan skulle vara samtliga ordinarie ämnes- och öfningslärare vid elementarläroverken, pedagogierna, folkskoleseminarierna och seminariet för bildande af lärarinnor, dock med de dåvarande lärarna öppen lämnad rätt att välja, om de önskade vinna delaktighet i kassan eller ej. Pensionerade lärare skulle äga enahanda rättigheter och skyldigheter med afseende å inträde i pensionskassan som de i tjänst varande. Pensionsberättigade skulle vara efterlevande änka och barn, de senare i regel intill fyllda 21 år. Pensionen skulle vara för lektors änka 15 procent af lönen i den högsta lönegrad, mannen enligt gällande lönetur varit berättigad att uppnå, för annan ämneslärares änka $16\frac{2}{3}$ procent och för öfningslärares 20 procent af mannens lön, på enahanda sätt beräknad; dock att ingen pension finge understiga 50 kronor. Lefde pensionsberättigade barn efter jämte änkan, skulle pensionen höjas med minst 30 procent, högst 50 procent. Funnes endast pensionsberättigade barn efter, skulle de äga uppbära moderns hela pension, om de vore två eller flera; ett barn skulle få hälften af moderns pension. Delägarnas årsafgifter till kassan skulle utgå för i tjänst varande

lärare med 2 procent af lönen i den högsta lönegrad, hvilken han enligt gällande lönetur vore berättigad att uppnå, och för pensionerad lärare med 2 procent af den pension, han vore berättigad att å allmänna indragningsstaten uppbära efter lön i högsta lönegraden. För lärarinna skulle afgiften beräknas efter samma grunder, men endast till 1 procent af lön eller pension. Kassan skulle förvaltas af direktionen för folkskolläraernas pensionsinrättning; och förvaltningen skulle årligen granskas af revisorer, utsedda dels af Kungl. Maj:t dels af delägarna efter särskild ordning mellan stiftet.

Det erforderliga statsbidraget hade kommitterade beräknat till 60,000 kronor årligen förutom 4,000 till 5,000 kronor i förvaltningskostnader.

Sedan öfver kommitterades förslag yttranden afgifvits af direktionen för folkskolläraernas pensionsinrättning, samtliga domkapitel i riket, direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk, öfver Nya elementarskolan och öfver seminariet för bildande af lärarinnor äfvensom vederbörande läroverkskollegier samt från de lärare, hvilka för sina änkor och barn, ifall de efterlämnade sådana, voro berättigade till nådårsförmån, särskildt inforrats förklaring, huruvida de vore villiga att afstå berörda förmån, mot det att dem bereddes tillfälle till inträde i pensionsinrättning, byggd på dessa hufvudgrunder, förelades ärendet 1877 års Riksdag.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 8 januari 1877 anställde föredraganden, efter att hafva meddelat nu angifna förhållanden, en jämförelse mellan kommitterades ifrågavarande förslag å ena sidan samt förslaget om lärarnas inträde i civilstatens pensionsinrättning och det för 1874 års Riksdag framlagda å andra sidan. Han fann därvid, att genomförandet af förslaget om lärarnas inträde i civilstatens pensionsinrättning skulle kräfva ett årligt statsanslag af 100,000 kronor mera än genomförandet af kommitterades förslag, utan att några väsentliga fördelar därigenom tillskyndades lärarna. Jämfördes åter kommitterades förslag med det af år 1874, visade det sig, att änkepensionen enligt det förra förslaget uppginge till något högre belopp och därjämte redan från början af pensionsanstaltens verksamhet skulle utgå med fulla beloppet, medan däremot 1874 års förslag förutsatte, att pensionerna först efter hand under de tjugu första åren af kassans tillvaro komme att stiga till det belopp, hvilket antagits såsom normalt. Härmed hade afsetts att bereda någon ersättning för minskningen af de förmåner, nådåret innebure. Till denna ersättning skulle bidrag lämnas dels af lärarna själfva genom högre pensionsafgifter, hvilka enligt kommitterades förslag skulle beräknas efter lärarens lön i högsta lönegraden, men efter 1874 års förslag endast efter den lön, han vid afgiftens erläggande innehade, dels ock af staten genom ökad årligt anslag. Denna ökning i statsbidraget, hvilket i 1874 års för-

slag upptogs till 45,000 riksdaler, utgjorde, anslaget till förvaltningskostnaderna inbegripet, 20,000 kronor. Af dessa beräknades dock omkring 5,000 kronor vara erforderliga för att, i enlighet med Riksdagens önskan, bereda öfningslärarna en pensionsrätt, som eljest icke varit dem tillämnad. 15,000 kronor vore alltså den årliga utgift, hvarigenom det allmänna skulle tillvinna sig fördelarna af nådårets upphörande. Och själfva denna utgift motsvarades till fullo af den besparing, som bereddles statsverket därigenom, att lönen till en nyutnämnd lärare utginge med lägre belopp än det, som en till högre lönegrad humen lärares stärbhus ägde att under nådåret uppbära. Denna besparing hade af kommitterade beräknats till något öfver 15,000 kronor årligen.

Ehuru fördraganden icke förbisåge, att de höga årsafgifter, kommitterade föreslagit, komme att för mången lärare i de lägre lönegraderna kännas betungande, funne han sig dock med afseende därå, att det långt öfvervägande flertalet af de dåvarande lärarna ansett det för sig och de sina förmånligare att äfven med detta villkor afstå sitt nådårsprivilegium, äfvensom i betraktande af de fördelar, hvilka skulle tillskyndas den offentliga undervisningen genom nådårsrättens upphörande, böra förorda bifall till kommitterades förslag.

Då emellertid lärarnas rätt till nådår grundade sig på ett stadgande i prästerskapets privilegier, kunde denna rätt icke upphöra, innan Kyrkomötet därtill lämnat sitt bifall.

Få grund af hvad sålunda blifvit anfördt föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att — under förutsättning att den rätt till nådår, som enligt prästerskapets privilegier tillkomme änkor och barn efter lärare vid elementarläroverk och pedagogier, blefve i vederbörlig ordning upphäfd — dels såsom bidrag till pensionering af lärares vid nämnda läroverk och vid seminarierna änkor och barn, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med kommitterades förslag, bevilja ett årligt anslag af 60,000 kronor äfvensom 5,000 kronor till förvaltningskostnadernas bestridande, dels medgifva, att för samma ändamål måtte få användas den andel af stiftens emeritikassor, som icke redan tagits i anspråk för bildandet af prästerskapets änke- och pupillkassa, dock med skyldighet för elementarlärarnas änke- och pupillkassa att ansvara för de förbindelser, hvori nämnda andel af emeritikassorna kunde häfta.

Denna proposition blef af Riksdagen bifallen; och sedan 1878 års Kyrkomöte på därom af Kungl. Maj:t gjord framställning lämnat sitt samtycke till upphäfvande af den genom prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 elementarlärarnas änkor och barn tillförsäkrade nådårsrätt, dock att sådant icke skulle leda till rubbning i den rätt, som tillkomme änkor och barn efter de dåvarande lärare, hvilka icke befunnes villiga att ingå

på den föreslagna anordningen, utfärdade Kungl. Maj:t, efter det förut direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning med underdånigt utlåtande i ärendet inkommit, nådigt reglemente för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa den 11 oktober 1878.

Sedermera utvidgades kassans verksamhet därigenom, att åtskilliga lärare vid andra läroanstalter än de, för hvilka kassan ursprungligen var afsedd, äfvensom tjänstemän och betjante vid folkskollärarnas pensionsinrättning upptogos såsom delägare i kassan enligt nådiga beslut och sedan Riksdagen beviljat erforderliga anslag för att hålla kassan skadeslös vid upptagande af berörda nya delägare i kassan.

Så upptogos såsom delägare i lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa genom nådiga kungörelsen den 29 oktober 1880 rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Malmö, Örebro och Borås samt föreståndare och lektorer vid Chalmerska slöjdskolan i Göteborg, genom nådiga kungörelsen den 6 november 1891 öfverlärare och lärare vid gymnastiska centralinstitutet, genom nådiga kungörelsen den 9 februari 1903 rektor och lektorer vid tekniska elementarskolan i Härnösand samt genom nådiga brefvet den 31 maj 1888 tjänstemän och betjante vid folkskollärarnas pensionsinrättning. Dessutom hafva såsom delägare i kassan mottagits innehafvare af nyinrättade lärarbefattningar vid de läroanstalter, som tillhöra kassan, dels med dels utan af Riksdagen beviljade anslag för deras inträde i kassan.

I öfrigt hafva ändringar i kassans reglemente vidtagits genom nådiga brefven den 8 augusti 1885 och den 9 november 1888 samt genom nådiga kungörelserna den 22 september 1882, den 20 oktober 1899, den 15 juni 1900 och den 18 november 1904. Sistnämnda förändringar hafva emellertid varit antingen af formell natur eller af ringa betydelse, och i det hela taget har kassan fungerat i öfverensstämmelse med de vid dess stiftande gjorda beräkningar samt till delägarnas belåtenhet.

Föreslagna
ändringar.

De förändringar i de ekonomiska förhållandena, som inträdt under de sista årtiondena, hafva fört med sig, att de från kassan utbetalade pensionerna visat sig icke kunna fylla därmed afsedda ändamål. Med anledning häraf har Svenska lärarsällskapets styrelse i underdånig skrifvelse den 27 mars 1905 framhållit, att då numera en väsentlig löne- och pensionsförbättring kommit lärarna till godo, någon förhöjning borde ske i deras till kassan ingående afgifter, så att därmed någon ökning måtte vinnas i de ur kassan utgående pensionernas belopp, hvilkas otillräcklighet, ju mera lefnadskostnaderna stigit, blifvit allt påtagligare, hvarför styrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes förordna om åtgärders vidtagande

dels för vinnande af nödig utredning rörande kassans ställning samt storleken af de pensioner, hvilka skulle komma att utgå under förutsättning af pensionsafgifternas höjning till de olika belopp, som ansåges kunna ifrågakomma, så att exempelvis pensionsbeloppen för änkor och barn efter i tjänst varande lektor och adjunkt beräknades under förutsättning af pensionsafgifternas eventuella höjning till $2\frac{1}{2}$, 3 eller $3\frac{1}{2}$ procent af lönen i högsta lönegraden;

dels för utarbetande af förslag till de ändringar i nådiga reglementet för änke- och pupillkassan, som kunde anses behöfliga såväl i fråga om pensionsafgifternas och pensionernas storlek som i fråga om andra bestämmelser.

Genom från sällskapets lokalföreningar inhämtade yttranden hade styrelsen sökt vinna kännedom om de åsikter, som i dessa frågor förefunnos bland de allmänna läroverkens och seminariernas lärare, och ville för egen del uttala sig i hufvudsak för följande ändringar i reglementet för änke- och pupillkassan:

1) pensionsafgiften borde höjas så, att den för i tjänst varande ämneslärare icke understege 3 procent af lönen i högsta lönegraden;

2) för i tjänst varande öfningslärare borde pensionsafgiften bestämmas till minst 3 procent af det högsta aflöningsbelopp, som enligt gällande lönebestämmelser kunde tillkomma sådan lärare;

3) för pensionerad lärare borde afgiften bestämmas på samma sätt som för närvarande, dock att procenttalet höjdes från 2 till $2\frac{1}{2}$;

4) för sådan delägare, hvarom i § 3 mom. 2 säges — d. v. s. delägare, som frånträder sin lärarbefattning genom befordran till någon statens tjänst, med hvilken delaktighet i annan änke- och pupillkassa icke är förenad, men kvarstår såsom delägare i lärarnas änke- och pupillkassa — borde afgiften sättas till minst 3 procent af lönen i högsta lönegraden för den tjänst, han frånträdt;

5) i tjänst varande ordinarie eller tillförordnad rektor borde erlägga afgift, beräknad på rektorslön i högsta lönegraden och efter enahanda procent, som bestämts i fråga om ämneslärares afgift; ordinarie lärare, som under minst 15 år innehaft förordnande som rektor, borde äfven efter frånträddandet af rektorsförordnandet vara berättigad att erlägga den pensionsafgift, som ålåge rektor, för att därigenom kunna tillförsäkra änka och barn det motsvarande högre pensionsbeloppet;

6) pensionsafgiften borde erläggas på det sätt, att ena hälften däraf af rektor insändes till direktionen före maj månads utgång och andra hälften före november månads utgång;

7) vid pensionsbeloppens bestämmande borde jämförelsevis större för-

mån beredas änka med flera barn, exempelvis så, att änkans pension förhöjdes för ett barn med 30 procent och för hvarje följande barn med 20 procent, dock så att hela förhöjningen icke öfverstege 100 procent.

Den proportion, som nu förefunnes mellan de procenttal, hvilka lades till grund för beräkningen af lektorsänkors, adjunktsänkors samt öfningslärares änkors pensioner, funne styrelsen icke böra undergå någon förändring till förfång för de senare båda grupperna af pensionstagare.

Då emellertid statsanslaget till kassan för närvarande uppginge till ungefär samma belopp som lärarnas sammanlagda afgifter, skulle höjningen i pensionerna, enligt styrelsens mening, blifva relativt liten, därest ej statsbidraget till kassan höjdes i samma proportion, hvarför styrelsen i underdånighet anhöll, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke det till kassan nu utgående statsbidraget kunde för ändamålet höjas.

Slutligen ansåg sig styrelsen böra framhålla önskvärdheten af, att nyssnämnda utredning och förslag förelades deltagarna i den så kallade femmannarevision, som skulle sammanträffa i augusti 1905, så att de kunde, jämlikt § 40 i gällande reglemente, till Kungl. Maj:t afgifva ytt- rande öfver desamma och eventuellt föreslå de förändringar, som de ansåge af behovet påkallade, hvarefter änke- och pupillkassans delägare kunde blifva satta i tillfälle att i underdånighet yttra sig öfver samtliga sålunda i frågan afgifna förslag.

Öfver denna framställning af Svenska lärarsällskapets styrelse afgaf kassans direktion den 26 april 1905 infordradt underdånigt utlåtande, hvori direktionen förklarade sig väl anse, att de af styrelsen föreslagna åtgärder borde utan dröjsmål vidtagas, men tillika finna önskvärdt, att till en början en matematisk-statistisk undersökning rörande kassans ställning under den närmaste tiden åvägabragtes, för att därigenom en rätt uppskattning måtte kunna ske beträffande det inflytande, eventuella förändringar i reglementets bestämmelser kunde hafva å kassans förmåga att fullgöra sina förbindelser.

Genom nådigt bref den 9 juni 1905 bemyndigade Kungl. Maj:t direktionen att, sedan nödig bearbetning af det statistiska materialet först skett, genom sakkunnig person låta verkställa den ifrågasatta utredningen samt förordnade tillika, att framställningen från Svenska lärarsällskapets styrelse skulle delgifvas änke- och pupillkassans därefter sammanträdande revisorer. Med anledning häraf uppdrog direktionen åt filosofie doktorn H. A. J. Tiseliuss att verkställa de för utredning i ärendet nödiga matematiska beräkningar.

1905 års revisorer upptogo sedermera de af lärarsällskapets styrelse

väckta frågor till pröfning samt anförde i sin revisonsberättelse med afseende därå i hufvudsak följande.

Revisorerna utginge från den förutsättningen, att lärarna vid de allmänna läroverken, sedan de genom den år 1904 beslutade löneregleringen fått en väl behöflig och länge efterlängtdad förbättring af sin ekonomiska ställning, äfven önskade att åt sina närmaste efterlevande bereda större pensionsförmåner, än hittills varit att påräkna, och att de vore villiga att för detta ändamål erlægga större afgifter till änke- och pupillkassan. Huru stor denna höjning af pensionsavgifterna lämpligen borde vara, vore en fråga, som revisorerna sökt besvara på följande sätt.

Då kassan bildades genom nådiga reglementet den 11 oktober 1878, förordnades i dess § 6, att pensionsavgiften skulle för i tjänst varande lärare utgå med 2 procent af lönen i högsta lönegraden. Vid denna tidpunkt, då den så kallade löneförbättringen ännu icke blifvit införd, hade emellertid lönen varit detsamma som hela aflöningen, och pensionsavgiften hade alltså utgått med 2 procent af hela aflöningen i högsta lönegraden. Eftersom denna procentsats af hela aflöningen då ansetts såsom lämplig pensionsavgift, och revisorerna icke funne några skäl, som talade för en förändring härutinnan, ville revisorerna föreslå, att pensionsavgiften för i tjänst varande adjunkt eller lektor fortfarande måtte utgå med 2 procent af hela aflöningen i högsta lönegraden, hvilken han enligt gällande bestämmelser vore berättigad att uppnå. Därigenom skulle pensionsavgifterna för i tjänst varande adjunkt och lektor komma att utgöra respektive 100 och 120 kronor, det vill säga att höjas med 30 kronor vardera.

Beträffande i tjänst varande öfningslärare ville revisorerna äfvenledes uttala sig för fasthållande af den principen, att pensionsavgiften skulle utgå med 2 procent af hela aflöningen i högsta lönegraden. På grund af den norm, efter hvilken dessa lärares aflöning bestämdes, måste emellertid denna princip undergå någon modifikation. Hvad då först anginge teckningslärare vid högre läroverk, komme hela aflöningen vid sådana läroverk, där öfvertimmar ej förekomme, att vara 2,000 kronor, betingande en pensionsavgift af 40 kronor, medan däremot vid sådana läroverk, där största möjliga antal öfvertimmar förekomme, denna aflöning uppginge till 4,125 kronor, betingande en pensionsavgift af 82 kronor 50 öre. Då det emellertid å ena sidan skulle vålla mycken svårighet och oreda att sätta pensionsavgifterna för dessa olika aflönade teckningslärare till olika belopp, och då å andra sidan intetdera af de nämnda beloppen kunde vara lämpligt för dem alla, ville revisorerna föreslå, att för alla teckningslärare vid högre läroverk pensionsavgiften bestämdes till ett och samma belopp, utgörande ett medelvärde mellan de båda nämnda beloppen. Detta medelvärde borde

uppenbarligen bestämmas med hänsyn till relativa antalet läroverk med större och mindre antal öfvertimmar. I brist på nödiga uppgifter hade revisorerna, för att vinna en ungefärlig föreställning om de olika pensionsafgifternas inbördes storlek, tagit det aritmetiska mediet och alltså provisoriskt satt den nu ifrågavarande pensionsafgiften till 61 kronor 25 öre. Härigenom komme pensionsafgiften för dessa lärare att höjas med ungefär samma belopp som för lektorer och adjunkter eller vid pass 30 kronor.

På samma sätt kunde, enligt revisorernas mening, pensionsafgifterna för öfriga öfningslärare bestämmas.

Pensionerad lärare skulle fortfarande såsom hittills i pensionsafgift erlägga 2 procent af den högsta pension, som kunde åtfölja den af honom innehafda befattningen. För pensionerad lektor och adjunkt skulle alltså pensionsafgiften utgå med respektive 80 och 68 kronor.

För pensionerade öfningslärare af en och samma kategori skulle pensionsafgifterna efter denna beräkningsgrund blifva olika stora vid olika läroverk, hvadan revisorerna ansåge lämpligt, att äfven för dem en medpensionsafgift bestämdes på samma sätt som för i tjänst varande öfningslärare.

I fråga om pensionsafgiften för i tjänst varande ordinarie eller tillförordnad rektor ville revisorerna påminna därom, att i 1899 års revisionsberättelse blifvit anmärkt, att enligt gällande föreskrifter tillförordnad rektors vid de allmänna läroverken ställning till kassan vore ogynnsammare än rektorernas vid folkskoleseminarier, högre lärarinneseminariet med flera uppräknade läroanstalter, samt att på anförda skäl blifvit hemställt, att, när af annat skäl en utredning af kassans ställning företoges, den frågan komme under pröfning, huruvida icke tillförordnad rektor, som i denna egenskap tjänstgjort ett visst antal år, borde för sin änka och sina barn erhålla rätt till pension, beräknad efter den af honom innehafda rektorslönens högsta lönegrad, samt hvilka pensionsafgifter, som af dylik rektor för ändamålet borde erläggas.

Med afseende härå framhålla 1905 års revisorer, att om pensionsafgiften för rektor, likasom för adjunkt och lektor, sattes till 2 procent af hela aflöningen i högsta lönegraden, densamma skulle för rektor vid realskola utgå med 110 kronor och för rektor vid högre allmänt läroverk med 130 kronor. Härvid vore emellertid att erinra, att, om samma procent-sats skulle tillämpas för rektorer vid folkskoleseminarierna, högre lärarinneseminariet och de tekniska elementarskolorna, pensionsafgifterna för dem skulle blifva respektive 120, 130 och 140 kronor, motsvarande en maximiflöning af respektive 6,000, 6,500 och 7,000 kronor. Det kunde nu enligt revisorernas mening ifrågasättas, om det icke vore lämpligt att

för dessa olika kategorier af rektorer fastställa icke fyra utan två olika delaktighetsbelopp, det ena för rektorer vid realskolorna och folkskoleseminarierna, det andra för rektorer vid de högre allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och de tekniska elementarskolorna. Då det emellertid vore omöjligt för revisorerna att förebbringa någon tillfredsställande utredning härutinnan, såge revisorerna sig nödsakade att inskränka sig till ett påpekande af de nämnda sakförhållandena.

I hvarje fall syntes det revisorerna vara lämpligt, att ordinarie lärare, som under minst tio år innehåft förordnande som rektor, erhöle rättighet att, äfven efter frånträdan af rektorsförordnandet, erlægga den pensionsavgift, som åläge rektor, för att därigenom kunna tillförsäkra änka och barn det motsvarande högre pensionsbeloppet. Dessutom syntes det rimligt, att, om särskilda bestämmelser komme att gälla för ordinarie lärare, som förordnades till rektor, stadganden af motsvarande art komme till stånd för ordinarie lärare, som förordnades till öfverdirektör eller ledamot i öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

I fråga om pensionernas storlek vore i reglementets § 24 föreskrifvet, att pensionen för barnlös änka efter lektor, adjunkt och öfningslärare skulle utgöra respektive 15, $16\frac{2}{3}$ och 20 procent af delaktighetsbeloppet. Med afseende å dessa stadganden uppställde sig två frågor till besvarande, nämligen *dels* huruvida de nämnda procentsatserna efter de nya pensionsavgifternas införande borde bibehållas, sänkas eller höjas, *dels* ock huruvida deras inbördes storlek borde lämnas oförändrad. Den första af dessa frågor kunde icke med bestämdhet besvaras, förrän den matematiska utredning af kassans ekonomiska ställning blifvit utförd, som genom direktionsens beslut blifvit satt i verket. Beträffande åter procentsatsernas inbördes storlek, vore det tydligt, att den nuvarande olikheten dem emellan hade sin grund däri, att det vid kassans bildande ansetts, att, om samma procentsats tillämpats för alla tre kategorierna, de båda senares och särskildt den sistas pensioner, på grund af de mindre delaktighetsbeloppen, blifvit alltför obetydliga i jämförelse med den förstas. Enligt revisorernas mening måste det emellertid erkännas, att trots den högre procentsatsen de till öfningslärares änkor utgående pensionerna i vissa fall blifvit relativt allt för små. Men då delaktighetsbeloppet enligt revisorernas provisoriska förslag blifvit proportionsvis mera höjdt för adjunkterna än för lektorerna och ännu mera för öfningslärarna, ansåge revisorerna, att det borde tagas i öfvervägande, huruvida icke de här ifrågavarande tre procentsatserna kunde något närmas till hvarandra.

De stadganden, som enligt reglementets §§ 25 och 26 för närvarande gällde för änka med pensionsberättigade barn och för föräldralösa barn,

ansåge revisorerna om möjligt böra undergå en förändring i den riktningen, att större hänsyn än nu toges till den efterlevande familjens storlek. Vid valet mellan de olika sätt, på hvilka denna tanke kunde förverkligas. hade revisorerna särskildt uppmärksammat de motsvarande bestämmelser, som innehölles i § 13 af reglementet för prästerskapets änke- och pupillkassa. I öfverensstämmelse därmed skulle de ifrågasattade stadgandena erhålla ungefär följande lydelse: Änka med *ett* pensionsberättigadt barn åtnjute 30 procents förhöjning å den i föregående § bestämda pensionsänka med två pensionsberättigade barn 50 procents förhöjning, änka med flera än två pensionsberättigade barn 10 procents ytterligare förhöjning för hvarje följande barn. Har delägare icke efterlämnat änka utan endast barn, som äro till pension berättigade, åtnjute ett barn 50 procent af den pension, som skulle modern tillfalla, två barn moderns hela pension, tre barn samma pension med 30 procents förhöjning, fyra barn pensionsbeloppet med 50 procents förhöjning, flera än fyra barn ytterligare 10 procents förhöjning för hvarje barn utöfver nämnda antal. Detta förslag hade redan framställts inom den kommitté, hvars betänkande lades till grund för kassans bildande, men denna kommitté hade på anförda skäl ansett sig icke kunna tillstyrka detsamma. Emellertid hölle revisorerna före, att den ifrågasatta förändringen icke skulle blifva synnerligen betungande för kassan. En verkställd beräkning hade nämligen visat, att utgifterna för åren 1903 och 1904 härigenom skulle hafva ökat med respektive kronor 3,072,70 och 3,167,50 eller med omkring 2 procent af den summa, som hvarterdera året utbetalades i pensioner.

I det underdåniga utlåtande, som direktionen öfver elementarlärarnas änke- och pupillkassa, jämlikt nådig remiss, den 16 oktober 1905 afgifvit i anledning af 1905 års revisorers omförmälda revisionsberättelse, hemställde direktionen på anförda skäl, att Kungl. Maj:t täcktes uppdraga åt särskildt förordnade kommitterade att, med hänsyn till den omreglering af aflönningarna, som för det stora flertalet af delägarna i elementarlärarnas änke- och pupillkassa numera trädt i kraft, uppgöra förslag till ändrade bestämmelser såväl angående hvad i det för samma kassa nådigst fastställda reglemente innehölles angående beräkning af pensionsavgifter och pensioner som ock i andra afseenden, hvari ändringar af samma reglemente kunde finnas af omständigheterna påkallade.

Vid underdånig föredragning af detta ärende den 27 april 1906 beslöt Kungl. Maj:t, som med hänsyn till de under de senare åren ej blott vid rikets allmänna läroverk utan äfven vid vissa andra läroanstalter, hvilkas lärarpersonal vore delaktig i lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, vidtagna lönerregleringar, funnit önskvärdt, att en

fullständig utredning åvägabragtes rörande den förändring af delägarnas i änke- och pupillkassan ställning till kassan, som kunde vara af omständigheterna påkallad, att bemyndiga chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fem sakkunnige för att inom departementet biträda vid verkställande af en dylik utredning samt uppgörande af förslag till de ändringar i reglementet för kassan, som kunde påkallas genom en förändring af delägarnas ställning till kassan eller i öfrigt befinnas lämpliga.

På grund häraf tillkallade bemälde departementschef genom beslut den 28 april 1906 för sagda ändamål såsom sakkunnige f. d. kanslirådet E. F. Gustrin, rektorn vid högre allmänna läroverket i Örebro K. W. Melander, adjunkten vid folkskoleseminariet i Lund L. T. Larsson, teckningsläraren vid högre allmänna läroverket i Karlstad K. H. Segerborg och numera byrådirektören i riksförsäkringsanstalten K. Dickman.

Dessa sakkunnige afgåfvö den 8 april 1907 betänkande och förslag Sakkunniges
betänkande. angående nytt reglemente för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa; och häröfver hafva sedermera hörts öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, vederbörande domkapitel och Stockholms stads konsistorium, direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och öfver gymnastiska centralinstitutet, styrelserna för de tekniska elementarskolorna och Chalmers tekniska läroanstalt äfvensom vederbörande läroverkskollegier, kassans direktion och statskontoret.

Sakkunnige utgå från den uppfattningen, att jämte den gamla änke- och pupillkassan måste upprättas en ny sådan kassa, som skulle öfvertaga alla den gamla kassans tillgångar och inkomster samt ansvara för fullgörandet af alla dess förbindelser, och som skulle stå under samma förvaltning och revision som den gamla kassan men vara skild från densamma med afseende å delägare och delaktighetsbelopp, änke- och barnpensioner, pensionsafgifter med flera omständigheter. Då det är att förutse, att ett visst antal delägare i den gamla kassan icke komma att öfvergå till den nya, i synnerhet sådana, som vid framskriden ålder sakna pensionsberättigade anhöriga, och då dessutom pensionstagarna i den gamla kassan fortfarande måste tillhöra densamma, så måste nämligen den gamla änke- och pupillkassan bestå, äfven sedan den nya blifvit upprättad.

Skylldighet att vara delägare i den nya kassan skulle, enligt sakkunniges förslag, åligga en hvar, som den dag, då reglementet för denna kassa trädde i kraft, eller därefter genom befordran eller transport blefve rektor eller ordinarie ämneslärare eller pensionsberättigad öfningslärare vid allmänt läroverk och folkskoleseminarium, rektor, lektor eller adjunkt vid högre lärarinneseminariet i Stockholm samt vid tekniska elementar-

skolorna i Norrköping, Malmö, Örebro, Borås och Härnösand, föreståndare eller lektor vid Chalmers tekniska läroanstalt, öfverlärare eller lärare vid gymnastiska centralinstitutet, kamrerare eller kassör och bokhållare eller sekreterare och ombudsman eller vaktmästare vid folkskolläraernas pensionsinrättning.

Delägare, som erhållit afsked med pension, skulle vara skyldig att fortfarande kvarstå i kassan.

Rättighet att blifva delägare i den nya kassan skulle åter tillkomma enhver, som är delägare i den gamla kassan, med undantag af lärare i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarium och dem, som erhållit afsked med pension före år 1905. Sådan rättighet skulle äfven tillkomma hvarje blifvande lärarinna med ordinarie tjänst vid något af förutnämnda seminarier.

Att lärarna i trädgårdsskötsel vägrats inträde i den nya kassan har, såsom i det följande kommer att framhållas, sin förklaring i det sätt, hvarpå sakkunnige bestämt delaktighetsbeloppen i den nya kassan. Då ombildningen af den nuvarande änke- och pupillkassan är föranledd af de ökade aflöningsförmåner, som från och med år 1905 beredts flertalet af de lärarkategorier, som tillhöra kassan, hafva sakkunnige ansett, att öfvergång till den nya kassan ej bör förvägras dem, som erhållit afsked med pension efter inträdet af år 1905, men väl dem, som pensionerats före detta år och således icke kunnat blifva delaktiga af den nya löne- och pensionsregleringen. Den nya läroverksstadgans bestämmelse ött blifvande lärarinna vid allmänt läroverk skall vara ogift, hafva de sakkunnige funnit lägga hinder i vägen för sådan lärarinna att ingå i kassan, men blifvande lärarinna med ordinarie tjänst vid seminarium hafva de ansett fortfarande såsom hittills böra äga rätt till inträde i densamma. För närvarande är emellertid ingen ämneslärarinna delägare i kassan.

Delaktighets-
belopp.

Beträffande delaktighetsbeloppen i den nya kassan yttra sakkunnige:

Hittills har delaktighetsbeloppet i kassan utgjort den i stat upptagna lönen i högsta lönegraden för hvarje befattning. Och då för de ursprungliga delägarna i kassan aflöningen icke var delad i egentlig lön och tjänstgöringspenningar, så sammanföll i allmänhet lönen i högsta lönegraden med högsta aflöningen. Undantag från detta förhållande ägde blott rum beträffande vissa öfningslärare, hvilka utöfver den i stat upptagna lönen uppburo särskildt arfvode för mer ansträngande arbete eller arbete å öfvertid. För dessa utgjorde nämligen blott den å stat uppförda lönen i högsta lönegraden delaktighetsbeloppet.

Bland de sedermera upptagna nya slagen af delägare i kassan hade öfverlärare och lärare vid gymnastiska centralinstitutet samt kassans tjänstemän och betjante sin aflöning delad i egentlig lön och tjänstgörings-

penningar, och för dessa blef den egentliga lönen i högsta lönegraden delaktighetsbelopp.

Numera hafva emellertid genom de under de senare åren skedda löne- och pensionsregleringarna nästan alla kassans delägare fått sin aflöning delad i lön och tjänstgöringspenningar. Detta är visserligen icke uttryckligen utsagdt beträffande öfningslärarna vid de allmänna läroverken och seminarierna, men ser man på det sätt, hvarpå pensionen för dem bestämmes, kommer man lätt till den uppfattningen, att de arfvoden, som komma dem till godo, helt eller delvis äro att betrakta såsom tjänstgöringspenningar. Ty under det att öfriga erhålla den egentliga lönen i pension, utgör pensionsbeloppet för ordinarie öfningslärare vid allmänt läroverk två tredjedelar af de löneförmåner, han under de sista tio åren i medeltal för år uppburit eller skulle hafva uppburit, i den händelse han hela tiden själf bestridt sin tjänst, dock icke lägre belopp än lönen oafkortad; och för öfningslärare vid folkskoleseminarier utgör pensionsbeloppet för de till pension å allmänna indragningsstaten berättigade tre fjärdedelar af det befattningen åtföljande arfvodet med ålderstillägg. Af dessa bestämmelser jämte dem, som gälla med afseende på utgående af extra arfvoden åt öfningslärare vid allmänna läroverk, framgår, att nämnda arfvoden icke utöfva något inflytande på pensionsbeloppet utom för vissa teckningslärare, hvarför de extra arfvodena för musik- och gymnastiklärare helt och hållet äro att betrakta såsom tjänstgöringspenningar och för teckningslärare till viss del. För öfningslärare vid seminarierna blir åter en fjärdedel af det ordinarie arfvodet jämte de extra arfvodena tjänstgöringspenningar.

Däriigenom att aflöningen delas i lön och tjänstgöringspenningar, kan tydligen den förra bestämmas efter tjänstens allmänna karaktär, under det att mera tillfälliga omständigheter, såsom arbetstidens splittring och ökning under vissa tider, representationskostnad m. m. kunna tagas i betraktande vid bestämmandet af tjänstgöringspenningarna. Såsom regel gäller därför också, att den egentliga lönen utgör pensionsbeloppet vid afskedstagandet. Då således det med en viss befattning förenade pensionsbeloppet kan antagas bäst angifva befattningens karaktär och ställning, hafva sakkunnige ansett sig böra föreslå, att *delaktighetsbeloppet i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa skall utgöra det pensionsbelopp, som är bestämdt för befattningen i dess högsta lönegrad, dock ej öfverstigande 4,000 kronor.*

En svårighet möter härvid däruti, att teckningslärarna vid de allmänna läroverken komma att uppbära pensioner, växlande vid de högre läroverken från 2,000 till 2,750 kronor och vid de lägre från 900 till 2,360 kronor, beroende på det antal extratimmar, som ålegat teckningsläraren under de tio sista åren af hans tjänstgöring. Det är därför i själva verket

omöjligt att på förhand afgöra, huru stor pension en sådan teckningslärare kan komma att erhålla. Men orättvist skulle det utan tvifvel vara att af denna anledning bestämma berörda lärares delaktighetsbelopp vare sig till det högsta eller till det lägsta af de belopp, som kunna ifrågakomma, ty i förra fallet skulle de ålagda pensionsafgifterna kunna blifva oformligt stora i förhållande till den uppburna aflöningen och i senare fallet skulle änkepensionerna^o blifva alltför låga för åtskilliga lärare, hvilka i följd af de många extratimmarna kunna anses fullt upptagna af sin tjänstgöring vid läroverket. För att undgå dessa svårigheter hafva sakkunnige föreslagit två olika *delaktighetsbelopp för teckningslärarna* vid de högre och tre för dem vid de lägre läroverken. Dessa delaktighetsbelopp skulle vara för lärarna *vid de högre läroverken 2,750 kronor och 2,000 kronor* samt för dem *vid de lägre 2,000 kronor, 1,350 kronor och 900 kronor*. Det större beloppet vid de högre läroverken skulle tillkomma lärare, som tillträdde befattning eller vid öfvergången till den nya kassan tjänstgjorde vid läroverk, där undervisningstimmarna för teckningsläraren under de sist förflutna fem åren i medeltal uppgått till minst 27. Öfriga teckningslärare vid högre läroverk skulle hafva det mindre delaktighetsbeloppet. Vid lägre läroverk skulle åter ett delaktighetsbelopp af 2,000 kronor tillkomma lärare, som tillträdde befattning eller vid öfvergången till den nya kassan tjänstgjorde vid läroverk, där teckningslärarens undervisningstimmar under de sista fem åren i medeltal utgjort minst 22, under det att teckningslärare vid dylika läroverk, som tillträdde befattning eller vid öfvergången till den nya kassan tjänstgjorde vid läroverk, där teckningslärarens undervisningstimmar under de sista fem åren i medeltal uppgått till 15 men ej till 22, skulle erhålla ett delaktighetsbelopp af 1,350 kronor. Öfriga teckningslärare vid lägre läroverk skulle hafva ett delaktighetsbelopp af 900 kronor.

Talet 27 har valts därför, att pensionsbeloppet för en teckningslärare vid högre läroverk med 27 undervisningstimmar utgör medeltalet mellan det högsta och det lägsta pensionsbelopp, som i föreliggande fall kan ifrågakomma. En tjänstgöring af 27 timmar i veckan kan också betraktas såsom full tjänstgöring. Utgående från denna siffra hafva sakkunnige beräknat, att af de 37 högre läroverken 28 med manliga lärare och 1 med kvinnlig lärare skulle komma att tillhöra gruppen med det högre delaktighetsbeloppet, under det att 3 läroverk med manliga och 5 med kvinnliga lärare skulle komma att tillhöra gruppen med det lägre delaktighetsbeloppet.

Svårare har det visat sig vara att beräkna tjänstgöringstiden för teckningslärare vid lägre läroverk, real- och samskolor. Ty då läroplanen för dessa skolor upptager 10 timmar obligatorisk teckning och 5 timmar välskrifning i veckan, så skulle teckningsläraren vid sådan skola utan parallellafdelningar få 10 eller, om frivillig teckning förekomme,

högst 12 undervisningstimmar, ifall ämneslärare skötte undervisningen i välskrifning, men öfverlättes åter alla välskrifningstimmarna på teckningsläraren, skulle hans tjänstgöring komma att uppgå till 15 eller 17 timmar i veckan. Och då endast ett fåtal af dessa skolor hafva konstanta parallellafdelningar, skulle flertalet af ifrågavarande lärare få nöja sig med en egen pension och ett delaktighetsbelopp af 900 kronor, under förutsättning, att den principen gjorde sig gällande, att ämneslärarna vid dessa skolor borde öfvertaga undervisningen i välskrifning, under det att i motsatt fall pensionsbeloppet komme att väsentligen höjas, hvaraf åter blefve en följd, att delaktighetsbeloppet borde vederbörligen ökas. Jämte det lägsta delaktighetsbeloppet 900 kronor hafva därför sakkunnige ansett sig böra upptaga ett delaktighetsbelopp af 1,350 kronor för minst 15 timmars tjänstgöring. Men äfven detta belopp skulle blifva för litet för de största skolorna af detta slag, där teckningslärarens undervisningstid uppgår till 22 timmar i veckan och därutöfver. För dessa hafva sakkunnige därför föreslagit ett delaktighetsbelopp af 2,000 kronor, eller samma belopp, som tillkommer teckningslärarna vid de mindre bland de högre läroverken. Sålunda anse sig sakkunnige hafva bättre sört för teckningslärarna och deras ställning till kassan, än som skulle hafva skett genom ett förslag i den riktning 1905 års revisorer antydt.

I åtskilliga änke- och pupillkassor, som åtnjuta bidrag af stat eller kommun, och för hvilka reglementen på senare tider utfärdats, har man fastställt en öfre gräns för delaktighetsbeloppet och därmed för änkepensionens storlek. En dylik öfre gräns föreslog äfven den år 1891 i nåder tillsatta pensionskommittén i sitt år 1894 afgifna förslag till reglemente för civilstatens pensionskassa för änkor och barn, ehuru statsbidrag för denna kassa icke förutsattes. I andra änke- och pupillkassor har man sökt vinna ungefär samma mål genom att för de högre aflönade tjänsterna sänka den procent, efter hvilken man af delaktighetsbeloppet beräknar änkepensionen. Sakkunnige hafva ansett det förre sättet vara att föredraga och hafva såsom öfre gräns för delaktighetsbeloppet föreslagit 4,000 kronor. Att denna siffra valts, har berott därpå, att en stor delägargrupp har just detta delaktighetsbelopp, under det att det fåtal, som skulle vara berättigadt till ett högre, nästan helt och hållet består af rektorer, som tillsättas på förordnande på viss tid, och som, om deras rektorsförordnande upphörde, egentligen skulle återgå till det delaktighetsbelopp af 4,000 kronor, som de före förordnandet i regel hade. De bland dessa, som önska bereda sina efterlevande större förmåner än dem kassan erbjuder, kunna ock lätt göra det genom att i allmänna änke- och pupillkassan eller dylik anstalt insätta den summa, som besparas dem därigenom, att pensionsafgiften beräknas efter ett lägre i stället för efter ett högre delaktighetsbelopp.

En följd däraf, att sakkunnige föreslagit, att delägarnas pensionsbelopp skola utgöra deras delaktighetsbelopp i den nya kassan, blir tydligen, att de måste från denna utesluta tjänst innehafvare, hvilkens befattning icke är af den vikt eller fasthet, att den ansetts böra medföra pensionsrätt för innehafvaren själf. Skulle lärare utan pensionsrätt, som längre tid tjänstgjort vid läroverken, förklaras skyldig eller berättigad att inträda i kassan, så borde detta tydligen företrädesvis gälla de extra ordinarie ämneslärarna, ty sedan de inträdt i tjänstgöring vid läroverken, fortsätta de i regel därmed, tills de erhålla ordinarie anställning, hvilket ofta kan dröja många år. Men då ansökning i detta syfte någon gång gjorts, har den städse blifvit afslagen, till och med då det gällt af eforus tills vidare förordnad rektor, som i denna egenskap tjänstgjort lång tid. Nekas kan ej heller, att upptagandet af en med all sin konstans dock så rörlig kår skulle vålla kassan mycken osäkerhet och oreda.

Bland delägarna i den gamla kassan skulle blott en lärargrupp, nämligen lärarna i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarierna, af den ifrågasvarande bestämmelsen hindras att öfvergå i den nya kassan. I olikhet med öfriga öfningslärare vid folkskoleseminarierna erhöles nämligen lärarna i trädgårdsskötsel icke rätt till pension vid 1904 års Riksdag, utan det bestämdes med afseende på dem blott att för uppehållande af undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering må utgå ett arvode af 1,200 kronor, dock att, därest undervisningen ej meddelas i full utsträckning eller är fördelad på två personer, ersättningen må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande utgå enligt dittills gällande grunder. Tydligt är, att på så vaga bestämmelser angående tjänstgöring och aflöning icke ett fixt delaktighetsbelopp kan grundas, likasom att det icke kan vara lämpligt, att två lärare erhålla inträde i kassan på samma plats. Därest åter lärarna i trädgårdsskötsel i likhet med öfriga öfningslärare vid folkskoleseminarierna erhålla pension, försvinner tydligen hindret för deras mottagande i den nya kassan.

I sammanhang härmed yttra sig sakkunnige angående en till dem öfverlämnad underdånig ansökning af styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt om delaktighet i kassan för de lärare vid anstalten, som blifvit tillerkända ålderstillägg, nämligen verkmästaren, andre lärarna i byggnadskonst, i matematik, i kemi och i skeppsbyggeri samt läraren i frihandsteckning. Till stöd härför framhåller styrelsen, att orsaken därtill, att bemälda lärare icke på samma gång som lektorerna erhållit delaktighet i kassan, torde hafva varit, att de ej ansetts lika fast bundna vid anstalten, och att deras platser ej räknats som ordinarie tjänster, men att dessa platser sedermera vuxit ut till sådan omfattning, att deras innehafvare måste anses hafva sin hufvudsakliga sysselsättning och sitt hufvudsakliga uppehälle uti dem, något som afven blifvit af Kungl. Maj:t och Riksdagen erkändt därigenom, att ålders-

tillägg blifvit tilldelade dessa lärare. Också hade styrelsen i underdånig skrifvelse den 16 maj 1905 hemställt, att dessa lärare skulle få antagas med fullmakt i stället för medelst förordnande, och att de skulle berättigas till pension på allmänna indragningsstaten efter de i analoga fall gällande villkoren.

Då emellertid denna hemställan ännu icke vunnit nådigt bifall, och då bemälda lärare således fortfarande saknade pensionsrätt, ansåge sig sakkunnige icke för närvarande kunna tillstyrka deras upptagande i kassan och det så mycket mindre, som Kungl. Maj:t den 13 juli 1906 tillsatt en kommitté för afgifvande af utlåtande och förslag till ordnande af den högre tekniska undervisningen. Det syntes nämligen icke osannolikt, att ifrågasvarande lärarbefattningar i en nära liggande framtid komme att förändras till art och omfattning. Skulle emellertid så icke blifva fallet, utan dessa befattningar komme att bibehållas och tillerkännas pensionsrätt, funne sakkunnige hinder icke böra möta för berörda lärares inträde i kassan, naturligtvis under förutsättning, att erforderligt statsbidrag beviljades för deras mottagande.

Slutligen föreslå sakkunnige, att *för delägare, som innehar två eller flera befattningar, hvilka tillhöra kassan, skall delaktighetsbeloppet utgöra summan af de särskilda befattningarnas delaktighetsbelopp, dock icke öfver 3,000 kronor.*

Vid bestämmande af de pensionsbelopp, som skulle föreslås, hafva sakkunnige utgått från den uppfattningen, att änkepensionen borde höjas i ungefär samma proportion som lönerna blifvit höjda vid den år 1904 skedda eller därefter vidtagna lönereregleringar. Till stöd för denna sin uppfattning anföra sakkunnige:

*Pensions-
beloppen.*

Den tidens dyrhet, som föranledt, att aflöningen betydligt ökats för nästan samtliga här ifrågasvarande tjänst innehafvare, verkar tydligen lika kraftigt, eller snarare än kraftigare på deras efterlevande änkor och barn, så att det måste blifva lika svårt, för att icke säga lika omöjligt för dessa att reda sig med de gamla pensionerna, som det varit för tjänst innehafvarna själfva att draga sig fram med den förra aflöningen. Och då det är lifsmedel och bostad, hvilkas pris i synnerhet stegrats, är det tydligt, att den inträdda dyrtiden i främsta runnet drabbar dem, som i följd af sina inkomsters knapphet måste inskränka sig till det oundgängliga. Sakkunnige hade därför gärna önskat öka samtliga änkepensionerna ännu mer, men hafva afhållits därifrån af de dryga kostnader, det skulle hafva medfört. I stället hafva sakkunnige sökt afhjälpa de mest framträdande olägenheterna af änkepensionernas knapphet genom att föreslå dels änkepensionens höjning icke blott för ett eller två barn utan äfven för öfriga minderåriga barn, dels en betydligare ökning af de lägre aflönade delägarnas änkepensioner. Uppenbart torde nämligen vara, att en pension, som nödtorftligen räcker till för änka med två barn, måste blifva alldeles otill-

räcklig för änka med t. ex. sju eller åtta minderåriga barn, samt att en pension, som är någorlunda tillräcklig för två föräldralösa barn, blir fullkomligt otillräcklig, om den måste delas på tre eller fyra gånger detta antal. Sakkunnige hafva därför i likhet med 1905 års revisorer föreslagit, att den *förhöjning af änkans pension*, som enligt det gamla reglementet äger rum *med 30 procent för ett och med 50 procent för två eller flera minderåriga barn*, skulle ytterligare ökas med *10 procent för hvarje minderårigt barn utöfver de två*, äfvensom att, då enligt det gamla reglementet *ett föräldralöst barn erhåller 50 procent af den pension, som skulle hafva tillkommit modern*, samt *två eller flera föräldralösa barn moderns hela pension*, skulle framdeles samma bestämmelser gälla med afseende på ett och två sådana barn, men *tre föräldralösa barn skulle erhålla moderns pension med 30 procents förhöjning, fyra samma pension med 50 procents förhöjning samt fem eller flera föräldralösa, minderåriga barn ytterligare 10 procents förhöjning för hvarje barn öfver fyra*.

De minsta pensioner, som hittills utgått ur kassan, äro 50 kronor och de därefter 60, 90 och 120 kronor. Nekas kan icke, att dessa små belopp i vår tid, då existensminimum torde hafva stigit i större proportion än lefnadskostnaderna i allmänhet, äro för obetydliga för att kunna anses lämna en verksam hjälp till den pensionerades uppehälle. De behöfva därför utan tvifvel väsentligen höjas för att motsvara sitt ändamål.

Såsom skäl för en större förhöjning af pensionerna för de lägre aflönades efterlevande kan äfven anföras, att de lägre aflönade befattningarna i regel tillträdas vid yngre ålder än de mer aflönade, hvarför ock innehafvarna af förstnämnda befattningar i allmänhet hafva betalt pensionsavgifter under längre tid och därför kunna anses berättigade till jämförelsevis högre pensioner.

För att å ena sidan höja änkepensionerna i ungefär samma förhållande, som lönerna vid den sista lönerogeringen blifvit ökade, och å andra sidan kraftigt tillgodose de lägre aflönade delägarnas änkepensioner, hafva sakkunnige föreslagit, att *hvarje änkepension skall bestå af två delar, en, som till samma belopp ingår i alla pensioner, och som kunde kallas grundpension, och en, som utgör en viss procent af delaktighetsbeloppet, och som kunde benämnas tilläggs pension*. Såsom *grundpension* hafva sakkunnige antagit *100 kronor* och såsom *tilläggs pension* *20 procent af delaktighetsbeloppet*. Därigenom att grundpensionen till lika stort belopp ingår i alla pensioner, höjer den de lägre pensionerna i större förhållande än de högre, och sakkunnige hafva därför ansett sig kunna underlåta att föreslå olika procent vid bestämmande af tilläggs pensionen för de högre och lägre delaktighetsbeloppen.

För att ådagalägga, i hvad mån sakkunnige lyckats i denna afsikt, hafva de sammanställt följande tabell:

Förhållandet mellan maximiaflöningar och änkepensioner.

	Maximi- aflöningen		Före- slaget delaktig- hets- belopp	Änke- pensionen		Maximi- aflöningens ökning i procent af förra maximi- aflöningen	Änke- pensionens ökning i procent af nuvarande änkepension
	förr	nu		den nu gällande	den före- slagna		
	1	2	3	4	5	6	7
Rektor vid högre allmänt läroverk eller högre lärarinne- seminarium	5,000	6,300	4,000	675	900	26·0	33·3
Rektor vid realskola	4,000	5,365	3,700	600	840	34·1	40·0
Lektor vid högre allmänt läroverk eller högre lärarinne- seminarium	4,500	5,840	4,000	675	900	29·8	33·3
Adjunkt vid allmänt läroverk eller seminarium	3,500	4,885	3,400	584	780	39·6	33·6
Teckningslärare vid högre allmänt läroverk	3,200	4,065	2,750	300	650	27·0	116·7
» » » » »	2,600	3,315	2,000	300	500	27·5	66·7
» » realskola	2,400	3,515	2,000	120	500	46·5	316·7
» » »	1,575	2,305	1,350	120	370	46·3	208·3
» » »	1,050	1,535	900	120	280	46·2	133·3
Musiklärare vid högre allmänt läroverk	1,250	2,025	1,700	250	440	62·0	76·0
» » realskola	450	1,060	750	90	250	135·6	177·8
Gymnastiklärare vid högre allmänt läroverk	2,100	2,590	2,000	300	500	23·3	66·7
» » realskola	600	1,325	900	120	280	120·8	133·3
Rektor vid folkskoleseminarium	4,500	5,840	4,000	675	900	29·8	33·3
Teckningslärare vid folkskoleseminarium	1,200	1,770	1,050	240	310	47·5	29·2
Musiklärare » »	1,500	2,160	1,350	300	370	44·0	23·3
Gymnastiklärare » »	675	1,675	975	135	295	148·1	118·5
Manlig slöjdlärare vid »	675	1,575	975	135	295	133·3	118·5
Föreståndare vid Chalmers tekniska läroanstalt	6,000	7,000	4,000	900	900	16·7	—
Lektor » » »	4,500	6,000	4,000	675	900	33·3	33·3
Rektor vid teknisk elementarskola	5,000	6,800	4,000	750	900	36·0	20·0
Lektor » » »	4,000	5,840	4,000	600	900	46·0	50·0
Öfverlärare vid gymnastiska centralinstitutet	5,500	5,500	4,000	600	900	—	50·0
Lärare vid » »	3,000	3,000	2,200	367	540	—	47·1
» » »	2,500	2,500	2,000	334	500	—	49·7
Kamrer vid folkskollärarnas pensionsinrättning	5,500	5,500	4,000	600	900	—	50·0
Kassör vid » »	3,000	3,000	2,000	334	500	—	49·7
Sekreterare vid » »	1,800	1,800	1,200	240	340	—	41·7
Vaktmästare vid » »	800	800	600	120	220	—	83·3

I fråga om denna tabell är att märka, att vid angifvande af nuvarande maximiaflöning afdrag gjorts för de afgifter för delägarnas egen pensionering, som vid senaste löneregleringar för dessa delägare faststälts, hvarjämte de sakkunnige beträffande föreståndare och lektorer vid Chalmers tekniska läroanstalt anmärka, att de vid angifvandet af nuvarande maximiaflöning medräknat den tillfälliga löneförbättring, som af 1906 års Riksdag beviljats, ehuru den blott afsett ett år.

*Utsträckning
af pensions-
rätten.*

Sakkunnige framhålla vidare, att det yrkande från flera håll framstälts, att pensionsberättigade anhöriga till delägare i kassan, hvilka afidit sedan början af år 1905, då den nya löneregleringen för flertalet af kassans delägare blef gällande, och intill dess den nya änke- och pupillkassan träder i verket, måtte komma i åtnjutande af de förbättrade pensioner, som skulle hafva tillkommit dem, om bemälde bortgångna delägare varit i tillfälle att inträda i den nya kassan. Såsom ett härned likartadt fall hade härvid anförts, att åtskilliga änkor efter lärare, som afidit under åren 1877 och 1878, då frågan om inrättande af lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa låg under behandling, tilldelats pensioner ur kassan, ehuru något mindre än de, som eljest enligt reglementet skulle utgått.

Hvad som här åsyftades vore tydligen det nådiga beslut, som meddelades kassans direktion genom nådiga brefvet den 2 maj 1879. I detta bref förklaras nämligen att, sedan åtskilliga änkor efter lärare vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna i underdånighet anhållit, att sökandena, hvilkas män afidit under åren 1877 och 1878, innan reglementet för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa blifvit utfärdadt och sälunda denna pensionsinrättning, i hvilken de i lifstiden förklarar sig villiga att, med afstående af sina efterlevandes rätt till nådår, ingå såsom delägare, trädt i full verksamhet, måtte beredas pension från nämnda kassa, Kungl. Maj:t medgifvit, att bemälda änkor finge från berörda änke- och pupillkassa åtnjuta pension med två tredjedelar af det belopp, som skulle tillkommit dem, därest de enligt kassans reglemente varit pensionsberättigade, dock under villkor, att de delägare i stärbhusen efter dessa lärare, hvilka vore lagligen berättigade till nådårs åtnjutande, afstode från inkomsterna däraf samt till vederbörande domkapitel återbure för att till statsverket redovisas, hvad de af sådan inkomst uppburit, med afdrag af hvad till vikariens aflönande under nådårstiden blifvit af dem utbetaldt.

Trots de olikheter, som onekligen förefinnas mellan detta fall och det nu föreliggande, finna sakkunnige det dock icke kunna bestridas, att likhet äger rum däruti, att det i båda fallen är fråga om att bereda änkor och barn, hvilkas män eller fäder med döden afgått under den tid respektive änke- och pupillkassor varit i förberedelsens stadium, vissa förmåner ur kassorna. Sakkunnige behjarta ock lifligt ifrågavarande änkors och barns behof af förbättrade pensionsförmåner och finna det hårdt, att änkor och barn, hvilkas män eller fäder aflidit helt kort förrän de varit i tillfälle att öfvergå i den nya kassan, måste för framtiden vara inskränkta till den mindre pension, som den gamla kassan erbjuder; i synnerhet gäller detta öfningslärare, hvilkas nuvarande änkepensioner utgå med så små belopp som 90 kronor, 120 kronor eller högst 300 kronor. Sakkunnige hafva därför ansett sig böra föreslå, att *änkor och barn efter delägare i gamla kassan, hvilka aflidit under tiden från början af år 1905 till slutet af år 1908, må från början af år 1909 komma i åtnjutande af den pension i nya kassan, som skulle hafva tillkommit dem, om bemälda delägare i densamma vunnit inträde, men med skyldighet för vederbörande stärbhus att afstå från detsamma eventuellt tillkommande rätt till tjänstår, för så vidt detta fölle inom år 1909.*

Med afseende å erforderliga pensionsafgifter anföra sakkunnige följande.

*Pensions-
afgifter.*

De pensionsafgifter, som hittills utgått till kassan, hafva alla varit af ett slag, nämligen sådana, som helt och hållet bestämts efter hvars och ens delaktighetsbelopp, hvilket åter utgjorts af lönen i högsta lönegraden eller den pension, nämnda lönegrad betingat. Vid pensionsafgiftens bestämmande har således intet afseende blifvit fästadt vid delägarrens lefnads- eller tjänstålder och ej heller vid hans civilstånd, tiden för äktenskaps ingående eller åldersskillnad mellan makarna. Denna anordning har fört med sig, att alla innehafvare af samma befattning eller af samma pension erlagt lika stora pensionsafgifter, att pensionsafgiften visserligen varit ganska dryg, under det att delägaren tillhört de lägre lönegraderna, men å andra sidan icke ökats på samma gång familjen vuxit, utan hela tiden förblifvit oförändrad, samt att de efterlevandes pension blifvit lika stor, närhelst delägare efter flera eller färre års tjänstgöring med döden afgått. Dessa fördelar, särskildt den i sista rummet nämnda, äfvensom den omständigheten, att, i följd af den grundfond, som vid kassans stiftande tilldelades densamma, och det statsbidrag, som beviljats den, den pension, som af kassan tillförsäkrats de efterlevande, städse varit större än den, som genom den erlagda afgiften kunnat erhållas i annan anstalt, torde hafva föranledt, att några klagomål öfver eller några förslag till ändring af berörda an-

ordning icke försports. Sakkunnige hafva icke heller ansett sig hafva skäl att föreslå någon ändring i detta afseende.

Visserligen hade inom sakkunnige väckts förslag därom, att en inträdesavgift, till sin storlek beroende på vederbörandes ålder, borde åläggas delägarna i den gamla kassan vid öfvergång till den nya. Delägarna i den gamla kassan hafva nämligen under en längre eller kortare tid erlagt den mindre avgiften för den mindre pensionen och komma därför att under så mycket kortare tid erlægga den högre avgiften, men skola det oaktadt komma att för sina efterlevande åtnjuta den föreslagna högre pensionen, under det att nytillträdande delägare hela tiden komma att betala den högre avgiften. Det kunde därför synas befogadt, att delägarna i den gamla kassan vid öfvergången till den nya erlade en inträdes- eller retroaktivavgift, motsvarande skillnaden mellan den nya och den gamla änkepensionen, och för den tid, en hvar tillhört den gamla kassan.

Häremot erinrades emellertid, att vid kassans stiftande ingen inträdes- eller retroaktivavgift bestämdes för då i tjänst varande eller redan pensionerade lärare, utan alla upptogos i kassan oberoende af lefnads- och tjänst-ålder, civilstånd och andra omständigheter och utan annan skyldighet än att betala den årliga pensionsavgiften och detta, ehuru de förmåner i pension för efterlevande, som då vunnos, för de allra flesta voro vida större än den ökning af dessa förmåner, hvarom det nu är fråga. Icke heller vid upptagande af nya delägargrupper i kassan har en dylik avgift satts i fråga. Vidare skulle en sådan avgift, i synnerhet som den för somliga måste blifva ganska stor, säkerligen hindra många att öfvergå till den nya kassan, hvarför denna icke komme att göra det gagn och vinna den utveckling, som afsetts. Slutligen skulle det blifva ganska svårt att rättvist bestämma storleken af berörda inträdesavgift. Ty att helt enkelt beräkna den efter skillnaden i änkepensionerna och tjänståldern eller den tid, vederbörande tillhört den gamla kassan, vore tydligen högst orättvist, då därigenom den, som tidigt erhållit plats och i många år erlagt avgift till kassan, skulle komma att få betala mer än den jämnåriga, som vid sen ålder vunnit ordinarie tjänst. Att åter vid beräkningen lägga t. ex. lefnadsåldern till grund utan att taga hänsyn till åldersskillnaden mellan makarna skulle äfven leda till ett otillfredsställande resultat, helst dessa omständigheter eljest icke tagits i betraktande vid bestämmande af pensionsavgiften, och det torde vara vanskligt att afgöra, i hvad mån statsbidraget och kassans grundfond böra räknas de särskilda delägarna till godo. Med anledning af hvad sålunda blifvit invändt mot den ifrågasatta öfvergångsavgiften, hafva sakkunnige ansett sig böra afstå därifrån.

Beträffande de årliga pensionsavgifternas storlek, synes det sakkunnige

billigt, att pensionsavgifterna höjas ungefär i samma proportion som lönerna och de föreslagna änkepensionerna blifvit ökade. Detta skulle kunna ske genom att bestämma *pensionsavgiften för i tjänst varande delägare till 3 procent och för pensionerad delägare till 2 procent af hvars och ens delaktighetsbelopp.*

Pensionsavgiften för pensionerad delägare har i den gamla kassan utgjort 2 procent af den honom tillkommande pensionen, och denna har i allmänhet utgått med samma belopp som lönen, då denna ej öfverstigit 3,000 kronor, men vid högre lön med 80 procent af densamma.

Vid de nya löneregleringarna har aflöningen i allmänhet delats i fast lön och tjänstgöringspenningar, och har härvid den fasta lönen vid afskedstagandet fått utgöra pensionens belopp.

Och då den fasta lönen i högsta lönegraden i regel är mindre än 80 procent af totalaflöningen i samma lönegrad, så blir häraf en följd, att den nya pensionen, som antagits såsom delaktighetsbelopp i den nya änke- och pupillkassan, utgör en mindre procent af totalaflöningen än den gamla pensionen var af dåvarande totalaflöning. Då nu sakkunnige föreslagit, att pensionerad lärare skall i pensionsavgift erlägga 2 procent af delaktighetsbeloppet, under det att i tjänst varande delägare skall betala 3 procent af detsamma, kommer således pensionerad lärare med afseende på pensionsavgiftens storlek i ett gynnsammare läge i den nya än i den gamla kassan. I den nya kassan kommer nämligen pensionerad delägare städse att betala $66\frac{2}{3}$ procent af hvad han erlagt såsom i tjänst varande, under det att pensionerad delägare till den gamla kassan erlagt från 80 till 100 procent af hvad han betalt under sin tjänstetid. Den lindring, pensionerad delägare sålunda vunnit, hafva sakkunnige ansett billig med anledning af den jämförelsevis mindre pension, han enligt den nya löneregleringen erhållit.

För att klargöra resultatet från olika synpunkter af en förhöjning af pensionsavgiften till 3 procent af delaktighetsbeloppet för i tjänst varande delägare hafva sakkunnige upprättat följande tabell.

Förhållandet mellan aflöning, pen-

	Pensionsafgiften		Pensionsafgiften	
	den nuvarande	den föreslagna	den nuvarande i % af max.-aflöningen förr.	den föreslagna i % af max.-aflöningen nu.
	1.	2.	3.	4.
Rektor vid h. allm. lärov. eller h. lär.-sem.	90	120	1·8	1·9
Rektor vid realskola	80	111	2	2·1
Lektor vid h. allm. lärov. eller h. lär.-sem.	90	120	2	2·1
Adjunkt vid allm. lärov. eller seminarium	70	102	2	2·1
Teckningslärare vid högre allm. läroverk	30	82·50	0·9	2
» » » » »	30	60	1·2	1·8
» » realskola	12	60	0·5	1·7
» » »	12	40·50	0·8	1·8
» » »	12	27	1·1	1·8
Musiklärare vid högre allm. läroverk	25	51	2	2·5
» » realskola	9	22·50	2	2·1
Gymnastiklärare vid högre allm. läroverk	30	60	1·4	2·3
» » realskola	12	27	2	2
Rektor vid folkskoleseminarium	90	120	2	2·1
Teckningslärare vid folkskoleseminarium	24	31·50	2	1·8
Musiklärare » »	30	40·50	2	1·9
Gymnastiklärare » »	13·50	29·25	2	1·7
Manlig slöjdlärare vid »	13·50	29·25	2	1·9
Föreståndare vid Chalm. läroanst.	120	120	2	1·7
Lektor » » »	90	120	2	2
Rektor vid tekn. elem.-skola	100	120	2	1·8
Lektor » » »	80	120	2	2·1
Öfverlärare vid gymn. centralinstitutet	80	120	1·5	2·2
Lärare » » »	44	66	1·5	2·2
D:o » » »	40	60	1·6	2·4
Kamrer vid folkskolels pensionsinrättning	80	120	1·5	2·2
Kassör » » »	40	60	1·3	2
Sekreterare vid » »	24	36	1·3	2
Vaktmästare » » »	12	18	1·5	2·3

sionsafgift och änkepension.

Minimiallöningen		Pensionsafgiften		Pensionsafgiften		Pensionsafgif- tens ökning i % af nuvarande pensions- afgiften.
förr.	nu.	den nuvarande i % af min.-af- löningen förr.	den föreslagna i % af min.-af- löningen nu.	den nuvarande i % af nuvarande änkepensionen.	den föreslagna i % af föreslagna änkepensionen.	
5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
4,500	5,820	2	2·1	13·3	13·3	33·3
3,500	4,885	2·3	2·3	13·3	13·2	38·8
2,500	3,900	3·6	3·1	13·3	13·3	33·3
1,500	2,935	4·7	3·5	12	13·1	45·7
1,900	2,320	1·6	3·6	10	12·7	175
1,000	1,360	3	4·4	10	12	100
1,650	1,800	0·7	3·3	10	12	400
1,125	1,240	1·1	3·3	10	10·9	237·5
600	680	2	4	10	9·6	125
750	1,070	3·3	4·8	10	11·6	104
450	535	2	4·2	10	9	150
1,000	1,360	3	4·4	10	12	100
600	680	2	4	10	9·6	125
3,500	4,865	2·6	2·5	13·3	13·3	33·3
800	980	3	3·2	10	10·2	31·3
1,100	1,370	2·7	3	10	10·9	35
675	880	2	3·3	10	9·9	116·7
675	1,080	2	2·7	10	9·9	116·7
5,000	6,000	2·4	2	13·3	13·3	0
3,500	5,000	2·6	2·4	13·3	13·3	33·3
4,000	4,870	2·5	2·5	13·3	13·3	20
3,000	3,900	2·7	3·1	13·3	13·3	50
5,000	5,000	1·6	2·4	13·3	13·3	50
3,000	3,000	1·5	2·2	12	12·2	50
2,500	2,500	1·6	2·4	12	12	50
5,000	5,000	1·6	2·4	13·3	13·3	50
2,500	2,500	1·6	2·4	12	12	50
1,600	1,600	1·5	2·3	10	10·6	50
700	700	1·7	2·6	10	8·2	50

Utom denna för alla delägare gemensamma, årliga pensionsafgift hafva emellertid sakkunnige föreslagit ännu ett par afgifter.

För att skydda kassan för den förlust, som kan förorsakas densamma genom delägarers sent ingångna äktenskap med stor ålderskillnad mellan makarna, hafva nämligen sakkunnige föreslagit, att delägare, som efter fyllda 65 år ingår äktenskap, skall för att erhålla pensionsrätt för sina efterlevande erlægga en *tilläggsafgift*, beräknad efter mannens ålder och ålderskillnaden mellan makarna. Och vidare borde kostnaderna för den förhöjning i pensionen, som ifrågasatts för änkor och barn efter delägare, som affidit under åren 1905—1908, enligt sakkunniges mening icke fördelas på samtliga delägare i den nya kassan utan till väsentlig del bestridas af de nuvarande delägare i den gamla kassan, hvilka öfverginge i den nya. Dessa kunde nämligen lätt tänka sig, att om de själfva affidit eller komme att affida under nämnda tid, deras egna efterlevande skulle vara eller komma att blifva i samma belägenhet, som nu ifrågavarande änkor och barn. Och då delägarna i den gamla kassan vunno inträde i den nya utan särskild inträdesafgift, hvarigenom flertalet bland dem skördade en ej obetydlig förmån, så kunde man hoppas, att de villigt skulle åtaga sig den mindre *retroaktivafgift*, som för sagda ändamål blefve erforderlig. Denna retroaktivafgift skulle utgå för åren 1905—1908 och utgöra skillnaden mellan den pensionsafgift, delägare skulle erlagt till den nya kassan, om han vid ingången af år 1905 eller vid senare skedd utnämning inträdt i densamma, och den, som för hvarje af nämnda år erlagts till den gamla kassan. Inbetalningen af berörda retroaktivafgift skulle ske under år 1909 med en tolfedel för hvarje månad. Dylik retroaktivafgift skulle äfven erläggas af vederbörande änka och barn från början af år 1905 till mannens eller faderns död.

Räntefot och statistisk-matematisk utredning.

På anförda skäl (S. B. sid. 67—68) hafva sakkunnige beslutit, att till grund för den direkta beräkningen af kassan skulle läggas en räntefot af 4 procent, men att därjämte skulle genom en approximativ beräkning ådagaläggas, hvilket inflytande användandet af en lägre räntefot skulle utöfva på de särskilda förhållandena inom kassan. Och sedan sakkunnige för sig fastställt antalet delägare, delaktighets- och pensionsbelopp samt pensionsafgifter i den nya kassan äfvensom räntefoten för dess direkta beräkning och öfriga omständigheter, som kunde inverka på den erforderliga statistisk-matematiska utredningen, uppdrogo de verkställandet af denna utredning åt sin ledamot byrådirektören K. Dickman. Den af honom på angifna grunder utarbetade statistisk-matematiska utredningen af kost-

naden för genomförande af sakkunniges förslag finnes upptagen såsom bilaga 2 till sakkunniges betänkande.

För att komma till klarhet beträffande de förändringar, som inträffat med afseende å antalet delägare och deras delaktighetsbelopp, hafva sakkunnige utgått från en förteckning öfver delägare och delaktighetsbelopp vid kassans stiftande, eller då en ny delägargrupp i kassan upptogs, samt därpå i särskilda tabeller uppfört nytillkomna delägare, höjda delaktighetsbelopp samt sådana delägare, som i följd af deras befattningars indragning från kassan afgått.

*Statsbidrag för
nyttillkomna
befattningar
och ökade del-
aktighets-
belopp.*

Sålunda upptaga sakkunnige först i en tabell antalet delägare och de delaktighetsbelopp, för hvilka kassan ursprungligen beräknats. Dessa delägare voro alla lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, högre lärarinneseminarier eller folkskoleseminarierna. Därpå redogöres för de ändringar i bemälda delägarers antal och deras delaktighetsbelopp, som inträffat under perioden 1878—1897. Och härvid angifvas först under perioden nytillkomna delägare och tiden för deras befattningars upprättande, vidare redogöres för den ökning af delaktighetsbeloppet, som vunnits af redan förhandenvarande delägare, och slutligen upptagas de delägare, som under perioden afgått genom indragning eller ombildning af läroverk eller lärarbefattningar (S. B. sid. 36—41).

På grund af dessa ändringar i lärarpersonalen och dess aflöning har, såsom särskilda tabeller (S. B. sid. 42—43) ådagalägga, det delaktighetsbelopp, för hvilket kassan är ansvarig, å ena sidan ökats med en summa af 320,075 kronor, men å andra sidan minskats med ett belopp af 80,300 kronor, hvadan den definitiva höjningen af samma delaktighetsbelopp utgjort 239,775 kronor.

En granskning af primärtabellerna visar äfven, att största delen af denna ökning i delaktighetsbeloppet ägt rum i slutet af 1870- och början af 1880-talet, då den ökning, som ägde rum i början af 1890-talet, i väsentlig mån motväges af den indragning af läroverk och lärarplatser, som vid denna tid skedde. Kassan har således vid början af år 1909 i omkring 25 år måst dragas med denna ökning i delaktighetsbeloppet utan att hafva erhållit något däremot svarande statsbidrag, hvilket enligt sakkunniges mening i sin mån bidragit till kassans i det hela svaga ställning.

På samma sätt redogöres för ändringarna i delägarnas antal och delaktighetsbelopp under perioden 1898—1907 (S. B. sid. 44—46).

Sakkunnige framhålla, att af de under denna period tillkomna delägare statsbidrag erhållits för 3 rektorer vid femklassiga läroverk, 32 lektorer och 129 adjunkter, 3 tecknings-, 3 musik- och 3 gymnastiklärare vid femklassiga

läroverk, jämte den nytillkomna lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna, hvaremot statsbidrag vid tiden för afgifvandet af sakkunniges betänkande ej erhållits för 2 rektorer vid högre läroverk och 14 rektorer vid femklassiga läroverk (real- och samskolor) samt för 2 lektorer, 25 adjunkter, 2 öfningslärare af hvarterdera slaget vid högre läroverk och 14 öfningslärare af hvarterdera slaget vid femklassiga läroverk (real- och samskolor).

Vid nuvarande tjänstinnehafvares afgang kunna åter afföras såsom delägare 17 rektorer vid treklassiga läroverk, 3 rektorer vid tvåklassiga pedagogier och 1 pedagog vid enklassig pedagogi samt 17 öfningslärare af hvarterdera slaget vid treklassiga läroverk äfvensom 3 musik- och 3 gymnastiklärare vid tvåklassiga pedagogier.

Genom dessa ändringar i lärarpersonalen under perioden hade delaktighetsbeloppet i kassan ökats med en summa af 193,100 kronor, utan att motsvarande statsbidrag vid tiden för afgifvandet af sakkunniges betänkande erhållits. Å andra sidan hade emellertid delaktighetsbeloppet genom indragning och ombildning af läroverk och lärarbefattningar minskats med 88,300 kronor (S. B. sid. 48), hvadan såsom ökning af delaktighetsbeloppen utan statsbidrag återstår 104,800 kronor.

Slutligen upptagas i särskild tabell (S. B. sidan 49) de delägare, som förutom lärarpersonalen vid allmänna läroverk, pedagogier och seminarier tillhöra kassan, jämte deras delaktighetsbelopp. För samtliga dessa delägare har statsbidrag erhållits.

Då kassan stiftades, beviljade Riksdagen den ett årligt anslag af 60,000 kronor äfvensom 5,000 kronor till förvaltningskostnadernas bestridande. Sedermera har statsbidraget ökats dels för upptagande i kassan af delägare, hörande till andra anstalter än dem, för hvilka kassan ursprungligen bildades, dels för upptagande af nytillkomna lärarbefattningar vid anstalter, som redan tillhörde kassan. På sådant sätt har statsbidraget åren 1880, 1888, 1891, 1901, 1903, 1905 och 1906 ökats med sammanlagt 26,737 kronor. (S. B. sid. 51—52).

De nya delägare, för hvilkas upptagande i kassan nyss angifna statsbidrag beviljats, inträdde i kassan med delaktighetsbelopp å tillhoppa 806,225 kronor. (S. B. sid. 53).

Mot ett sammanlagdt delaktighetsbelopp af 806,225 kronor har således svarat ett statsbidrag af tillsammans 26,737 kronor, hvadan statsbidraget i medeltal utgjort 3,316 procent af delaktighetsbeloppet.

Såsom i det föregående blifvit påvisadt, hafva emellertid nya delägare tillförts kassan och äldre delägare fått ökadt delaktighetsbelopp, utan att motsvarande statsbidrag erhållits. Det sålunda tillkomna delaktighetsbeloppet utgör, med afdrag af delaktighetsbeloppet för sådana befattningar,

som blifvit indragna och från kassan afförts, för perioden 1878—1897 239,775 kronor och för perioden 1898—1907 104,800 kronor. Beräknar man de statsbidrag, som svara emot dessa delaktighetsbelopp, enligt den förut angifna medelprocenten, får man för ett delaktighetsbelopp af 239,775 kronor ett årligt statsbidrag af 7,951 kronor och för ett delaktighetsbelopp af 104,800 kronor ett statsbidrag af 3,475 kronor.

Då emellertid det förra af dessa delaktighetsbelopp till största delen tillförts kassan i slutet af 1870-talet och början af 1880-talet, finner man vid en närmare granskning af primärtabellerna och om hänsyn tages därtill, att många innehafvare af indragna befattningar uppförts på indragningsstat och fortfarande tillhöra kassan, att det statsbidrag af 7,951 kronor, som svarar mot sistberörda delaktighetsbelopp, vid 1909 års början minst i 24 år borde hafva kommit kassan till godo. Den förlust, som tillfogats kassan därigenom, att nämnda statsbidrag icke begärts och beviljats, kan därför med antagande af $4\frac{1}{3}$ procent ränta på ränta (hvilket något understiger kassans medelräntefot under den förflutna tiden) beräknas år 1908 ha ett värde af 324,387 kronor.

Eller om, såsom lämpligast torde vara, i stället för detta kapitalbelopp sattes ett årligen från och med år 1909 utgående belopp, skulle detta, beräknadt efter 4 procent, blifva 12,975 kronor.

Då genom nådig proposition till 1907 års Riksdag begärts en ökning i statsbidraget till kassan af 3,521 kronor för genom 1906 års Riksdags beslut tillkomna nya lärarbefattningar, och detta belopp i det närmaste motsvarar det, som enligt sakkunniges beräkning bort tillkomma kassan för perioden 1898—1907, blefve, under förutsättning af Riksdagens bifall till denna proposition, det ytterligare statsbidrag, hvarpå den gamla kassan skulle kunna göra anspråk

dels för upptagande af nya delägare och höjdt delaktighetsbelopp för äldre delägare under perioden 1878—1897 kronor 7,951: —

dels såsom ersättning för den kapitalförlust, kassan lidit därigenom att den år 1908 i 24 år måst umbära det nämnda beloppet » 12,975: —

eller tillsammans kronor 20,926: —

I afseende å detta belopp yttra sakkunnige ytterligare:

Då Riksdagen erkänt det berättigade däri, att kassan vid mottagande af nya delägare eller delägargrupper erhåller en däremot svarande ökning i statsbidraget, och utan tvekan beviljat de bidrag, som af sådan anledning begärts, hysa de sakkunnige intet tvifvel därom, att Riksdagen skall befinnas villig att bevilja såväl det statsbidrag, hvarom nådig framställ-

ning gjorts till 1907 års Riksdag, som det, hvilket har sin grund i under äldre tider upptagna nya delägare och ökade delaktighetsbelopp. Sant är visserligen, att kassan tidigare borde hafva gjort framställning i detta afseende, och att kassan, ehuru detta statsbidrag icke kommit den till godo, dock icke anses hafva kommit på obestånd. Men förbiseendet i detta hänseende torde kunna förklaras däraf, att redan under de första åren efter kassans stiftande, innan man ännu hunnit komma fullt in i förhållandena, åtskilliga nya platser inrättades och löneförhöjningar vidtogos. Redan 1890 års revisorer anmärka emellertid, att kassans ställning, oberoende af räntefotens sjunkande, försvagats utan att dock angifva något skäl därtill. 1893 års revisorer konstaterade en ytterligare försämring i kassans ställning utan att angifva någon förklaringsgrund. Senare revisorer uttala sig mer förhoppningsfullt angående kassans ställning och finna förklaringen därtill i den minskade dödligheten. Sannolikt är äfven, att den skenbara förbättringen i kassans ställning har sin grund häruti. Ty därigenom, att dödligheten bland männen minskas, blir antalet pensionerade änkor och barn ärligen något mindre än som beräknats. Men att denna förbättring antagligen blott varit skenbar, framgår däraf, att dödligheten bland de änkor, som tillhöra kassan, minskats vida mer än dödligheten bland kassans manliga delägare, hvarför ock särskild mortalitetstabell för kvinnor måst vid kassans beräkning upprättas. I samma mån som de pensionerade ankornas lifslängd ökas, försämras således kassans ställning, ehuru det ännu icke blifvit synbart, så att det vid en approximativ beräkning kunnat märkas, utan först vid en noggrammare statistisk-matematisk undersökning kommer i dagen. Det ifrågavarande statsbidraget är därför väl behöfligt för kassans konsolidering.

Aflösning af
rätten till
tjänstår.

Vidare föreslå sakkunnige en aflösning af rätten till tjänstår och an-
föra till grund härför följande.

Då lärarna vid elementarläroverken och pedagogierna i öfverensstäm-
melse med 1877 års Riksdags och 1878 års Kyrkomötes beslut frånträdde
rätten till det så kallade privilegienådet, bibehöllo de fortfarande rätten
till det så kallade tjänståret. Angående detta tjänstårs början och slut
åberopa sakkunnige innehållet i nådiga brevet den 28 januari 1697, enligt
hvilket Kungl. Maj:t på framställning af domkapitlet i Göteborg, huru för-
faras skulle i ett föreliggande fall, då en kyrkoherde affidit den 1 maj,
förklarat, att, om tjänstinnehafvaren dör den 1 maj och icke dagen före,
bör änkan åtnjuta det första året såsom tjänstår och det andra därefter
såsom nådår. I enlighet med detta stadgande har sedermera tjänståret

räknats från tjänstnehafvarens död till den 1 därpå följande maj. Och har aflöningen vid befattningen för denna tid uppburits af den affidnes stärbhus, äfven då änka eller omyndiga barn icke funnits, men med skylldighet för stärbhuset att gälda kostnaderna för befattningens vederbörliga uppehållande.

Såsom skäl för upphäfvande af lärarnas nådårsrätt anfördes å ena sidan, att undervisningen i skolan måste lida däraf, att lärarbefattningar under en längre tid uppehöles af ofta växlande vikarier, samt att de extra ordinarie lärarnas befordran därigenom oskäligt fördröjdes; och å andra sidan framhöll Riksdagen i sin skrifvelse den 17 maj 1874, att det enligt Riksdagens förmenande vore synnerligen oegentligt, att det understöd af statsmedel, som genom nådåret kom den affidne lärarens efterlevande till godo, skulle utgå samtidigt därmed, att staten under en annan form lämnade bidrag till en för samma personer afsedd pensionskassa, samt att det vore vida lämpligare, att allt det understöd, som från statens sida borde komma änkor och barn efter elementarlärare till godo, utginge under en form.

Då de skäl, som sålunda blifvit anförda mot lärarnas rätt till nådår lika väl gälla med afseende å deras rätt till tjänstår, hafva sakkunnige ansett sig böra föreslå, att den rätt till tjänstår, som för närvarande tillkommer ämneslärarna vid de allmänna läroverken, må mot tillbörligt vederlag upphävas. Den förlust, som frånträddandet af rätten till tjänstår skulle förorsaka bemälda lärarkår, är ingalunda ringa, men då det är omöjligt för den enskilde läraren att veta, om och i hvilken mån hans efterlevande skola komma i åtnjutande af den på nämnda rätt grundade fördel, så anse sakkunnige troligt, att de allra flesta af de allmänna läroverkens ämneslärare skola vara villiga att afstå från sin rätt till tjänstår, om de därigenom kunna vinna förhöjda pensioner åt änkor och barn, utan att dem åliggande pensionsafgifter alltför mycket ökas.

Enligt gjord beräkning (S. B. sid. 156—159) skulle frånträddandet af rätten till tjänstår medföra en årlig förlust för ämneslärarna vid de allmänna läroverken af 21,006 kronor. En ökning af statsbidraget till änke- och pupillkassan med detta belopp skulle dock ej vara ett tillräckligt vederlag för tjänståret. Ty detta vederlag, som i sin helhet borde komma ämneslärarna vid de allmänna läroverken tillgodo, skulle genom att utgå såsom ökning af statsbidraget till änke- och pupillkassan komma att fördelas äfven på icke tjänstårsberättigade delägare, hvarför de förra skulle göra en uppoffring till de senares förmån. Rättvist torde därför vara, att kassan för de icke tjänstårsberättigade erhåller ett belopp, svarande emot det vederlag, som beräknats böra tillkomma ämneslärarna vid

de allmänna läroverken för afstående af rätten till tjänstår. Detta belopp skulle enligt nyss angifna beräkning utgöra 4,627 kronor, och hela den ökning af statsbidraget till kassan, som upphäfvandet af rätten till tjänstår skulle kräffa, skulle således uppgå till 25,633 kronor. Utan detta statsbidrag torde en ökning af änkepensionerna i föreslaget omfång icke kunna ifrågakomma.

Ytterligare statsbidrag. Enligt den på sakkunniges uppdrag af byrådirektören Dickman utförda statistisk-matematiska utredningen skulle, om sakkunniges förslag antoges, kassans ställning blifva följande:

Passiva.	Kronor		Kronor		Kronor	
I. <i>Pensionsfonden.</i>						
1. Änkor med eller utan barn:						
a) pensionerade före år 1905 eller hvilkas män pensionerats före 1905 och dött under detta år	1,904,000	—				
b) pensionerade under år 1905 och hvilkas män ej före 1905 pensionerats	125,000	—	2,029,000	—		
2. Föräldralösa barn:						
a) minderåriga.....	17,000	—				
b) sjukpensioner.....	32,000	—	49,000	—	2,078,000	—
II. <i>Delägarfonden för nuvarande delägare.</i>						
1. Pensionerade delägare:						
a) pensionerade före år 1905	258,000	—				
b) » under år 1905	149,000	—	407,000	—		
2. Tjänstgörande delägare (excl. befordran)	—	—	3,943,000	—	4,350,000	—
III. <i>Delägarfonden för blifvande delägare.</i>						
1. Första innehafvare af de vid 1906 års början obesatta platser (excl. befordran)	—	—	483,000	—		
2. Öfriga blifvande delägare (incl. befordran)	—	—	4,226,000	—	4,709,000	—
IV. <i>Ökning af pensionerna för flera syskon</i>	—	—	—	—	166,000	—
Transport	—	—	—	—	11,303,000	—

	Kronor	Kronor	Kronor
V. <i>Framdeles beviljade sjukpensioner samt för oförutsedda behof</i>	—	—	11,303,000
VI. <i>Ökning af pensionerna för pensionsberättigade anhöriga till delägare, som tjänstgjort efter 1904 och dött under perioden 1905—1908</i>	—	—	159,000
VII. <i>Förvaltningskostnadernas värde</i>	—	—	207,000
Summa kronor	—	—	128,000
Aktiva.			
I. <i>Afgifter af nuvarande delägare:</i>			
1. pensionerade före år 1905	33,000		
2. » under år 1905.....	18,000	51,000	
3. tjänstgörande	1,199,000		
minskning på grund af att icke alla därtill berättigade delägare öfvergå till den nya kassan	48,000	1,151,000	1,202,000
II. <i>Afgifter af blifvande delägare:</i>			
1. första innehafvare af nu obesatta platser	—	228,000	
2. öfriga blifvande delägare.....	—	2,063,000	2,291,000
III. <i>Det utgående statsbidragets värde</i>	—	—	2,339,000
IV. <i>Retroaktivafgifter</i>	—	—	124,000
V. <i>Behållning den 31 december 1905</i>	—	—	4,186,000
Summa kronor	—	—	10,142,000
Brist			1,655,000
Bristen motsvarar ett årligt belopp från och med år 1909 af			72,890
Till fyllande af denna brist erfordras:			
1:o) det statsbidrag, hvarom nådig framställning gjorts till 1907 års Riksdag			3,521
2:o) det statsbidrag, som skulle tillkomma kassan för mottagande af nya delägare och höjning af åtskilliga delägarers delaktighetsbelopp under tiden 1878—1897, tillsammans.....			20,926
3:o) det såsom aflösning af tjänståret beräknade statsbidraget			25,633
4:o) Ett ytterligare statsbidrag af			22,810
hvilket tillsammans utgör kronor			72,890

Vidkommande det i sista rummet upptagna statsbidraget å 22,810 kronor säga sig sakkunnige af flera skäl hysa den förhoppning, att Riksdagen skall vilja medgifva detsamma. Redan 1874 års Riksdag uttalar med afseende på förslaget om bildande af en pensionskassa för elementarlärares änkor och barn, att Riksdagen ansett denna fråga vara af den vikt för det allmänna, att staten icke bör undandraga sig att lämna det direkta bidrag, som för en sådan inrättning är oundgängligen behöfligt. Och 1880 års Riksdag yttrar med anledning af en till densamma gjord nådig framställning om delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa för lektorerna vid de tekniska elementarskolorna och Chalmerska slöjdskolan att, då samma skäl, hvilka föranledt inrättandet af en änke- och pupillkassa för lärarna vid allmänna läroverk, pedagogier och seminarier, synts tala för beredande af därmed afsedda förmåner äfven åt lektorerna vid förevarande läroverk, hvilka numera blifvit i fråga om såväl lärarbefattningarnas egenskap af ordinarie tjänster som aflöningsvillkor hufvudsakligen likställda med lektorerna vid de allmänna läroverken, Riksdagen funnit skäl bevilja den för sagda ändamål äskade ökning i statsbidraget till kassan. Riksdagen har således visat sig inse och erkänna värdet och betydelsen för det allmänna däraf, att en effektiv pensionering af änkor och barn till här ifrågavarande personal kommer till stånd.

Skulle emellertid nu omhandlade brist täckas annorlunda än genom ökad statsbidrag, måste, enligt sakkunniges mening, för dess fyllande anlitas någon af följande utvägar, nämligen antingen att minska de föreslagna änkepensionerna eller att ålägga nuvarande delägare betydande inträdesafgifter vid öfvergången till den nya kassan eller slutligen att höja pensionsafgiften för samtliga delägare i kassan, såväl de nuvarande som de blifvande.

Att sänka änke- och barnpensioner under hvad som blifvit föreslaget, skulle dock göra desamma alldeles otillräckliga, och hela reformen skulle därigenom blifva förfelad. Ty det torde ej vara svårt att förutse, att i dessa dyra tider, hvilka tyckas blifva värre och värre, det måste blifva ganska vanskligt för många af pensionstagarna att äfven med de föreslagna pensionerna nödtorftligen draga sig fram.

Att åter ålägga delägarna i den gamla kassan vid öfvergången till den nya en så stor inträdesafgift, att därigenom den nu ifrågavarande bristen skulle fyllas, skulle, såsom af sakkunnige blifvit framhållet, (S. B. sid. 71) föranleda mycket afsevärda olägenheter och utan tvifvel leda därtill, att det stora flertalet funne sig förhindradt att åtaga sig de retroaktivaafgifter, som erfordras, för att änkor och barn efter delägare, som affidit under åren

1905—1908, må erhålla förbättrade pensionsförmåner. En dylik inträdesavgift skulle också hårdast drabba äldre lärare, som länge tjänstgiort under den tid, lärarnas löner voro synnerligen knappa.

Hvad vidare den tredje utvägen beträffar, har beräkningen visat (S. B. sid. 161), att för åstadkommande af de erforderliga medlen, 22,810 kronor årligen, erfordras, att avgifterna för samtliga delägare i den nya kassan höjas med 0,6 procent, eller från 3 till 3,6 procent af hvars och ens delaktighetsbelopp.

En sådan höjning af pensionsavgiften skulle, enligt hvad en meddelad tabell (S. B. sid. 90) utvisar, föranleda, att pensionsavgiften komme att utgöra: för de stora grupperna, lektorer och adjunkter, 2,5 procent, för åtskilliga öfningslärare 2,8 procent och 3 procent och för öfriga delägare mellan 2 och 2,9 procent af maximiaflöningen, under det att af en jämförelse mellan pensionsavgiften och minimiaflöningen framgår, att pensionsavgiften af denna aflöning skulle komma att utgöra för lektorer 3,7 procent, för adjunkter 4,2 procent, för åtskilliga öfningslärare upp till 5,3 och 5,7 procent samt för öfriga delägare från 2,4 till 5 procent. I hvilket förhållande ifrågavarande pensionsavgift står till de föreslagna änkepensionerna och de förutvarande pensionsavgifterna, framgår äfven af berörda tabell.

Tager man hänsyn därtill, att flertalet af delägare och särskildt alla de, för hvilka pensionsavgiften utgör en anmärkningsvärdt hög procent af aflöningen, blifvit ålagda avgifter för sin egen pensionering, finner man lätt, att de afdrag af lönen, som härigenom förorsakas, måste blifva synnerligen kännbara.

Slutligen vilja sakkunnige fästa uppmärksamheten därpå, att största delen af de statsbidrag, som utgå och enligt sakkunniges förslag skulle ytterligare utgå till kassan, vidkommande ämneslärarna vid de allmänna läroverken, äro att betrakta såsom ersättning för privilegieförmåner, som eljest skulle hafva tillkommit dem.

På grund af hvad de sakkunnige sålunda anfört, finna de sig öfvertygade, att Kungl. Maj:t och Riksdagen skola behjerta önskvärdheten däraf, att en tillfredsställande pensionering beredes här bemälda lärarpersonals efterlevande och äfven bevilja nu omhandlade statsbidrag.

Skulle emellertid så icke blifva förhållandet, anse sig sakkunnige böra tillstyrka antagandet af det sist anförda alternativet och föreslå, att den årliga pensionsavgiften höjes till 3,6 procent af delaktighetsbeloppet för i tjänst varande delägare. Ty detta förfaringsätt stämmer bättre öfverens med de principer, hvarpå lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa vid dess stiftande grundades, än påläggande af en dryg inträdesavgift, och delägarna själfva skola säkerligen hellre åtaga sig de tunga

pensionsavgifter, som däraf måste blifva en följd, än underkasta sig en minskning i de föreslagna pensionerna för sina efterlevande.

*Departementschefens
yttrande.*

I dessa tider, då de ekonomiska förhållandena föranledt och föranleda förbättrade löne- och pensionsförmåner för flertalet af statens tjänstemän, har tydligen behovet af förbättrade pensionsvillkor äfven för dessas efterlevande gjort sig gällande. Också hafva delägare i lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, kort efter det att ny löne- och pensionsreglering för hufvudgrupperna af denna kassas delägare blifvit antagen och trädt i verket, gjort underdånig framställning i detta syfte. I denna framställning hafva kassans direktion äfvensom 1905 års revisorer af kassans räkenskaper på det lifligaste instämt. Frågan har därefter blifvit grundligt utredd genom för ändamålet tillkallade sakkunnige och det af dessa afgifna förslag, för hvars hufvudpunkter jag i det föregående redogjort, har i hufvudsak tillstyrkts samt vunnit stor anslutning såväl af kassans delägare som af de myndigheter, som däröfver yttrat sig.

För egen del har jag funnit sakkunniges förslag i alla väsentliga delar tidsenligt och väl afvägdt. Särskildt vill jag framhålla såsom enligt min mening fullt riktiga sakkunniges grundsatser, att änkepensioner och pensionsavgifter böra höjas i ungefär samma proportion, som delägarnas löner genom de senast skedda löneregleringarna blifvit höjda, men beträffande änkepensionerna för de svagast aflönade höjningen göras större, att vid bestämmandet af pensionens storlek hänsyn tages icke blott till ett och två utan äfven till öfriga efterlevande omyndiga barn, att till grund för delaktighetsbeloppets storlek lägges den pension, som tillkommer delägaren själf, om han åtnjuter lön i högsta lönegraden, samt att tjänstårsprivilegiet mot vederbörligt vederlag upphäfves.

Mot vissa punkter i sakkunniges förslag hafva i de afgifna yttrandena framställts anmärkningar. De viktigare af dessa vill jag här upptaga till skärskådande.

*Delägare i den
nya kassan.*

Lärarkollegiet vid folkskoleseminariet i Uppsala, med hvilket Uppsala domkapitel instämt, har ifrågasatt, att en hel grupp af lärare, nämligen lärarna vid folkskoleseminarierna, skulle tills vidare undantagas från tillämpningen af det föreslagna nya reglementet i afbidan på den nu arbetande seminariekommitténs utlåtande, då detta förmodades komma att afse jämväl en förbättring af seminarielärarnas löneförhållanden.

Hvad sålunda ifrågasatts afstyrkes emellertid af kassans direktion i dess utlåtande i ämnet, då tydligt vore, att seminarielärarnas uteslutande

— låt vara blott tills vidare — från den nya änke- och pupillkassan skulle väsentligt rubba de beräkningar, som lagts till grund för sakkunniges förslag, och då för öfrigt en utaf en eventuell lönerreglering påkallad förändring af ifrågavarande lärares ställning till kassan syntes kunna utan olägenhet särskildt för sig genomföras. Denna direktionens uppfattning anser jag mig böra biträda.

Hvad rättigheten till delaktighet i den nya änke- och pupillkassan beträffar, har af några domkapitel och lärarkollegier vid folkskoleseminarier yrkats, att äfven lärarna i trädgårdsskötsel vid seminarierna måtte erhålla rätt till sådan delaktighet, oaktadt icke dessa lärare, liksom öfriga öfningslärare vid seminarierna, genom 1904 års lönerreglering tillerkänts pensionsrätt.

Af skäl, som sakkunnige till stöd för sitt förslag härutinnan anfört, kan jag dock icke förorda bifall till detta yrkande; och vill jag tillägga, att det torde kunna antagas, att seminariekommittén i sitt blifvande utlåtande torde utreda frågan om ifrågavarande lärares löne- och pensionsförhållanden.

Af fyra läroverkskollegier har ifrågasatts, att delaktighet i kassan äfven borde tillkomma de extra ordinarie lärarna vid de allmänna läroverken. Beträffande denna fråga yttrar öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, att öfverstyrelsen, som i öfrigt gärna skulle sett, att pensionsförmån kunnat beredas nu ifrågavarande lärares stärbhus, emellertid i likhet med sakkunnige ansåge, att en sådan anordning, hvilken för öfrigt strede mot i detta afseende hittills tillämpade principer, på grund af den extra ordinarie lärarpersonalens rörlighet och obestämdhet icke skulle kunna genomföras utan att vålla kassan mycken osäkerhet och oreda.

Lika med de sakkunnige och öfverstyrelsen finner äfven jag, att genomförandet af berörda förslag skulle möta betydande svårigheter, men jag anser därjämte, att en sådan anordning numera är mindre behöflig, än den förut varit. Ty genom Riksdagens villighet att bevilja nya ordinarie lärarbefattningar, då sådana visa sig erforderliga, måste såväl extralärarnas antal som tiden för deras tjänstgöring såsom sådana högst betydligt minskas.

Med anledning af sakkunniges afstyrkande af den utaf styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt gjorda ansökning om delaktighet i kassan för vissa lärare vid anstalten har styrelsen i sitt utlåtande i frågan ansett sig endast böra erinra om, att de ifrågavarande lärarna äro på ordinarie stat uppförda, och att de af dem innehafda platserna således måste räknas såsom ordinarie tjänster.

Då emellertid de lärare, om hvilka här är fråga, fortfarande äro i saknad af pensionsrätt, samt härtill kommer, att, såsom sakkunnige påpekat,

en kommitté för ordnandet af den högre tekniska undervisningen för närvarande är i verksamhet och möjligen kommer att föreslå väsentliga ändringar i ifrågavarande befattningars beskaffenhet och aflöning, synes det mig vara föga lämpligt att nu göra framställning om dessa lärares upptagande i kassan.

Delaktighets-
och pensions-
belopp.

Med afseende på rektorernas delaktighetsbelopp och änkepensioner hafva anmärkningar blifvit gjorda dels af styrelser och lärarkollegier vid tre tekniska elementarskolor dels af läroverksöfverstyrelsen och två rektorer vid högre allmänna läroverk. Från de tekniska elementarskolornas sida har yrkats, att för dessa skolors rektorer, åtminstone de nuvarande, delaktighetsbeloppet sättes till 4,500 kronor, motsvarande pensionens belopp i högsta lönegraden, och änkepensionen således till 1,000 kronor. Såsom stöd härför anföres, att enär af sakkunniges betänkande framginge, att för lektor vid teknisk elementarskola änkepensionen skulle ökas med 50 procent, under det att maximiaflöningen blifvit ökad med 46 procent, med afseende å dem således blifvit följd den af sakkunnige uttalade uppfattningen, att änkepensionen borde höjas i ungefär samma proportion, som lönerna blifvit höjda. Hvad rektorerna vid samma skolor anginge, hade deras maximiaflöning höjts med 36 procent, men änkepensionen föreslagits att ökas med blott 20 procent. Inkonsekvensen häruti hade äfven uppmärksamrats af sakkunnige. Ty sedan de såsom öfre gräns för delaktighetsbeloppet föreslagit 4,000 kronor, säga de: »Att denna siffra valts, har berott därpå att en stor delägargrupp har just detta delaktighetsbelopp, under det att det fåtal, som skulle vara berättigadt till ett högre, nästan helt och hållet består af rektorer, som tillsätts på förordnande på viss tid, och som, om deras rektorsförordnande upphörde, egentligen skulle återgå till det delaktighetsbelopp af 4,000 kronor, som de före förordnandet i regel hade». Denna motivering ägde emellertid ej tillämplighet på de tekniska elementarskolornas rektorer, hvilka icke vore tillsatta på förordnande, hvarjämte äfven borde ihågkommas, att samma rektorer hittills erlagt en årlig pensionsavgift af 100 kronor, under det att lektorerna erlagt 80 kronor. Rättvist syntes därför vara, att för rektorerna vid de tekniska elementarskolorna och särskildt de nuvarande rektorerna delaktighetsbeloppet och änkepensionen bestämdes till nyss angifna belopp.

Öfverstyrelsen, som förklarar sig finna de af sakkunnige föreslagna pensionsbeloppen vara med synnerlig omtanke afvägda, säger i sitt utlåtande, att öfverstyrelsen gärna skulle sett, att den pensionsförmån, som föreslagits för rektorernas vid de högre allmänna läroverken efterlevande, stått i samma förhållande till rektorernas egen pension, som öfriga före-

slagna änkepensioner stå till de respektive befattningshafvarnas egna pensioner. Vikten af att till bestridande af rektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken kunna påräkna verkligen goda krafter, gjorde det till en tvingande nödvändighet att söka åt innehafvarna af nämnda tjänster bereda sådana ekonomiska förmåner, att tjänsterna därigenom blefve eftersträfvansvärda. Öfverstyrelsen ansåge sig därför böra framhålla önskvärdheten af, att det måtte tagas i öfvervägande, huruvida icke, utan att grunderna för de gjorda beräkningarna därigenom i det hela behöfde rubbas, åtgärder skulle kunna vidtagas i syfte att bereda rektorernas vid de högre allmänna läroverken efterlevande en pensionsförmån, som vore analog med den, som förslaget upptager för änkor efter rektorerna vid realskolorna.

Hvad nu först angår rektorerna vid de tekniska elementarskolorna, hafva de i den gamla kassan intagit en exceptionellt gynnsam ställning, i det att de haft högre delaktighetsbelopp och änkepension än rektorerna vid de högre allmänna läroverken och seminarierna. Detta har dock icke berott därpå, att deras befattningar ansetts vara viktigare och mera ansvarsfulla än de senares, utan haft sin grund däri, att rektorerna vid de tekniska elementarskolorna hittills varit fast anställda och saknat fri bostad eller hyresersättning men i stället åtnjutit större kontant aflöning. Hade man afräknat från deras aflöning värdet af fri bostad eller hyresersättning, något som med skäl skulle kunnat göras, då denna förmån för öfriga rektorer icke inräknats i lönen såsom grundlag för delaktighetsbeloppet i kassan, så hade deras delaktighetsbelopp och änkepension högst uppgått till samma belopp, som gäller för lektorer vid allmänna läroverk, och i sådant fall hade den nu föreslagna höjningen af deras änkepension, liksom för bemälda lektorer, utgjort 33,3 procent. Tydligt är emellertid, att om en grupp delägare, i följd af tillfälliga omständigheter, blifvit särskildt gynnad i den gamla kassan, detta förhållande icke kan berättiga den att i den nya kassan erhålla samma förmån.

Snarare skulle jag anse billigt, att undantag i detta afseende gjordes för rektorerna vid de högre allmänna läroverken. Ty deras totalaflöning, om man till penningaflöningen lägger förmånen af fri bostad eller hyresersättning, öfverstiger betydligt rektorernas vid de tekniska elementarskolorna, hvarförutom äfven andra skäl kunde för en sådan åtgärd anföras. Jag anser mig dock böra afstyrka äfven detta yrkande.

Ett genomgående drag i på senare tider fastställda reglementen för af stat eller kommun understödda änke- och pupillkassor torde vara, att de svagare aflönades efterlevande beredes en gynnsammare ställning än de högre aflönades. Detta genomföres på olika sätt. I lärarnas nuvarande änke- och pupillkassa sker det därigenom, att alla betala pensionsafgifter

med samma procent af delaktighetsbeloppet, under det att änke pensionen utgår med 20 procent af delaktighetsbeloppet för de svagast aflönade, med $16\frac{2}{3}$ procent för dem därefter och med 15 procent för de högst aflönade. Ännu skarpare framträder detta förhållande i det för arméns nya änke- och pupillkassa den 30 december 1905 fastställda reglemente. Enligt detta utgår änke pensionen med 26 procent af delaktighetsbelopp till och med 2,500 kronor, därefter minskas procenten på samma gång som delaktighetsbeloppet växer, så att den för delaktighetsbelopp af öfver 6,500 kronor sjunker till 15 procent.

Ett annat sätt, som verkar i samma riktning, är att fastställa en grundpension, som till samma belopp ingår i alla änke pensioner.

Såsom ett dylikt sätt kan äfven betraktas bestämmandet af en fix öfre gräns för delaktighetsbeloppet och därmed äfven för änke pensionen. Ty vid en sådan bestämmelse medgifves det de högre aflönade att vara delägare i kassan blott för en del af sin aflöning, under det att de lägre aflönade få delaktighet för hela sin lön. Anledningen till en dylik bestämmelse torde vara att söka däruti, att den understödjande myndigheten icke vill lämna understöd till pensioner utöfver ett visst belopp.

Detta förfaringssätt har kommit till användning i änke- och pupillkassan vid Stockholms stads ämbetsverk och i änke- och pupillkassan för Göteborgs stads ämbets- och tjänstemän samt betjänte. I reglementet för den förra af dessa kassar, fastställt den 9 maj 1902, föreskrifves nämligen, att delägarrätt i kassan icke kan vinnas för högre belopp än 4,800 kronor, hvadan den, som erhåller högre lön eller pension, för öfverskottet hvarken erlägger i reglementet omförmälda afgifter eller äger motsvarande pensionsrätt för änka och barn. Och i reglementet för den senare kassan, fastställt den 10 november 1899, bestämmes, att delaktighet i kassan åtnjutes af hvarje delägare för beloppet af den pension, som enligt gällande bestämmelser tillkommer innehafvare af delägarens befattning, men att delaktighet i kassan icke må åtnjutas för högre belopp än 4,000 kronor. Af pensionsstaten för Göteborgs stads ämbets- och tjänstemän samt betjänte framgår emellertid, att ett flertal ämbetsmän där åtnjuta högre pension, uppgående för åtskilliga till 6,000 kronor.

Sakkunnige hafva i sitt förslag bragt till användning båda de sist omnämnda förfaringssätten. Och att deras uppfattning i detta afseende vunnit anslutning af det stora flertalet af kassans delägare torde framgå däraf, att anmärkningar mot sakkunniges förslag i denna del blifvit gjorda endast från några få håll.

Att åter, såsom från något håll yrkats, höja den öfre gränsen för delaktighetsbeloppet till 4,500 kronor, skulle i själfva verket vara det-

samma som att upphäfva hvarje öfre gräns, då en sådan bestämmelse för närvarande skulle äga tillämpning blott på en enda delägare i kassan.

Med anledning af hvad sålunda andragits, anser jag icke lämpligt att i berörda hänseende göra afvikelse från hvad sakkunnige föreslagit.

Äfven i fråga om en annan grupp af delägare har sakkunniges förslag, i hvad det angår delaktighetsbelopp och änkepensioner, i de öfver förslaget afgifna yttrandena blifvit föremål för kritik. Flera domkapitel och lärarkollegier vid folkskoleseminarier hafva nämligen anmärkt, att öfningslärarna vid dessa seminarier, särskildt musiklärarna och teckningslärarna, genom det föreslagna sambandet emellan delaktighetsbelopp och änkepension, å ena sidan, samt delägarens egen pension, å andra sidan, i detta afseende skulle komma i en missgynnad ställning i den nya änke- och pupillkassan. Några lärarkollegier hafva därför yrkat sådan ändring i de sakkunniges förslag, att ifrågavarande öfningslärare måtte åtminstone blifva likställda med öfningslärarna vid de högre allmänna läroverken.

Det är ganska naturligt, att berörda anmärkning framkommit. De sakkunnige hafva själfva medgifvit, att seminarieöfningslärarnas ställning till kassan blir relativt ogynnsam, men påpekat, hurusom detta beror på de nu gällande bestämmelserna rörande delägarnas egen pensionering. Under det att för ordinarie öfningslärare vid allmänt läroverk pensionsbeloppet utgör två tredjedelar af de löneförmåner, han under de tio sista åren i medeltal för år uppburit eller skulle hafva uppburit, i den händelse han hela tiden själf bestridt sin tjänst, dock icke lägre belopp än lönen oafkortad, utgör nämligen för de till pension å allmänna indragningsstaten berättigade öfningslärare vid folkskoleseminarier pensionsbeloppet tre fjärdedelar af det befattningen åtföljande arfvodet med ålderstillägg.

Om det sålunda icke kan bestridas, att fog för nyssberörda anmärkning förefinnes, så torde det dock, då seminariekommittén icke lär underlåta att taga dessa förhållanden i öfvervägande och med afseende därå framställa förslag, som utan tvifvel komma att vederbörligen beaktas, icke vara tillrådligt att nu föregripa kommitténs utredning och förslag genom ett godtyckligt bestämmande i dessa hänsenden, helst det icke är utslutet, att ändring kommer att föreslås äfven beträffande ämneslärarnas lönevillkor, samt öfningslärarna vid seminarierna i den nya kassan fått änkepensionerna afsevärdt förhöjda, om också icke på långt när i samma mån som vissa teckningslärare vid de allmänna läroverken.

Mot sakkunniges förslag, att för delägare, som innehar två eller flera befattningar, hvilka tillhöra kassan, delaktighetsbeloppet skall utgöra summan af de särskilda befattningarnas delaktighetsbelopp, dock icke öfver

3,000 kronor, anmärker kassans direktion, att något giltigt skäl, hvarför delaktighetsbeloppet i förevarande fall ej finge öfverstiga 3,000 kronor, icke blifvit anfördt. Om en lärare under lifstiden tillåtits förena tjänster, hvilkas sammanlagda delaktighetsbelopp faktiskt öfverstege nämnda siffra, vore det svårt att förstå, hvarför det icke äfven skulle stå honom öppet att bereda sina efterlevande en motsvarande pension. Direktionen föreslår därför, att ifrågavarande gräns, 3,000 kronor, ändras till det för delaktighetsbelopp i allmänhet stadgade maximum 4,000 kronor.

Anledningen till sakkunniges förslag i anmärkta afseende torde hafva varit, att genom 1904 års löne- och pensionsreglering för rikets folkskoleseminarier bestämts, att för öfningslärare, som uppbar pension för annan statens tjänst, sammanlagda af statsmedel utgående pensionsbelopp icke må öfverstiga 3,000 kronor.

Då öfningslärartjänster torde vara de enda till kassan hörande befattningar, som få med hvarandra förenas, och då en sådan förening i regel äger rum sålunda, att en öfningslärare vid allmänt läroverk tillika är öfningslärare vid ett folkskoleseminarium, samt då i detta fall den sammanlagda pensionen för innehafvaren icke får öfverstiga 3,000 kronor, så blir det en omedelbar följd af sakkunniges princip, att delaktighetsbeloppet i kassan skall utgöra den egna pensionens belopp, att i berörda fall det sammanlagda delaktighetsbeloppet för de förenade befattningarna icke må öfverstiga 3,000 kronor. Att föreskrifva andra bestämmelser, om båda tjänsterna tillhörde de allmänna läroverken, skulle tydligtvis icke vara lämpligt. Härvid torde äfven böra erinras, att en adjunkts delaktighetsbelopp ej är större än 3,400 kronor, hvarjämte jag vill framhålla, att reglementen för andra änke- och pupillkassor i detta afseende innehålla ännu strängare bestämmelser. Så föreskrifves i reglementet för arméns nya änke- och pupillkassa, att, om afliden delägare samtidigt erlagt afgifter för mer än en befattning, pension dock må uppbaras endast för den, hvilken medgifver den högsta pensionen. För de af mig förut omförmälda änke- och pupillkassorna i Stockholm och Göteborg gäller det åter, att innehafvare af två eller flera tjänster skall till kassan utgöra afgifter endast för en lön, eller, om lönerna äro olika, för den högsta lönen, efter hvilken pensionen jämväl beräknas.

Pensions-
afgifter.

Hvad härefter beträffar de af sakkunnige föreslagna bestämmelser rörande pensionsafgifter, så hafva myndigheternas uttalanden härutinnan varit något delade. Med afseende härå yttrar öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk följande.

Sakkunnige hafva, under förutsättning att Riksdagen skall finnas villig att bevilja det för kassan af sakkunnige ifrågasatta statsbidraget,

22,810 kronor, föreslagit, att pensionsavgift skall för delägarna utgå med 3 procent af det delaktighetsbelopp, som tillkommer hvar och en af dem. Mot detta förslag hafva i det hela inga väsentligare invändningar framställt, äfven om från något enstaka håll anmärkts, att den föreslagna avgiften i visst fall kunde synas väl hög. Emellertid hafva sakkunnige ansett sig icke kunna lämna ur räkningen det fall, att Riksdagen icke skulle befinnas villig att tilldela kassan det ifrågasatta statsbidraget. Då sakkunnige under förutsättning af ett sådant fall icke ansett sig böra vare sig föreslå sänkta pensioner eller ifrågasätta erläggande af inträdesavgifter till kassan, hafva sakkunnige funnit sig nödsakade att alternativt föreslå, att avgifterna för samtliga delägare i den nya kassan, under den nyss gifna förutsättningen, höjas med 0,6 procent eller från 3 till 3,6 procent af hvars och ens delaktighetsbelopp.

Mot sistnämnda förslag hafva från åtskilliga läroverkskollegier starka invändningar blifvit gjorda. Den uppfattningen har blifvit uttalad, att, då numera lärarna själfva måste bidraga till sin egen pensionering och för detta ändamål redan vidkännas ett ej obetydligt afdrag å sina löneinkomster, en till 3,6 procent höjd pensionsavgift skulle komma att i så hög grad inkräkta på nämnda löneförmåner, att den genom den senast genomförda regleringen vunna löneförbättringen i vissa fall blefve hart när illusorisk.

Öfverstyrelsen, som ej kunnat undgå att finna, att de gjorda invändningarna äro i väsentlig mån berättigade, anser sig därför böra på det kraftigaste framhålla vikten af, att de till 3 procent föreslagna pensionsavgifterna ej måtte under några omständigheter ytterligare höjas. Då öfverstyrelsen därjämte delar sakkunniges uppfattning af olämpligheten såväl däraf, att de föreslagna pensionsbeloppen sänkas, som ock däraf, att särskilda inträdesavgifter åläggas kassans delägare, vågar öfverstyrelsen uttala den lifliga förhoppningen, att Riksdagen, som städse visat sig inse och erkänna värdet och betydelsen för det allmänna däraf, att en effektiv pensionering af änkor och barn till här ifrågavarande tjänst- och befattningshafvare komme till stånd, äfven i detta fall måtte träda emellan genom att bevilja det af sakkunnige ifrågasatta, oundgängligen erforderliga statsbidraget.

Statskontoret yttrar däremot i denna fråga: Sakkunnige hafva förordat bestämmelser i sådant syfte, att pensionsavgiften skulle utgöra för i tjänst varande manlig delägare 3 procent och för pensionerad sådan delägare 2 procent af det honom tillkommande delaktighetsbeloppet, under det att dessa avgifter skulle för kvinnlig delägare utgå med hälften af det för manlig delägare stadgade beloppet. Då dessa avgifter för när-

varande utgöras med 2 procent af delaktighetsbeloppet för en hvar såväl i tjänst varande som pensionerad manlig delägare samt med en procent af delaktighetsbeloppet för kvinnlig delägare, är det i själfva verket endast för de i tjänst varande manliga delägarna, som förhöjning af procentsatsen föreslagits. Bemärkas bör äfven, att då delaktighetsbeloppet enligt det nya förslaget skulle beräknas efter en annan och lägre beräkningsgrund än den nuvarande, hvad det öfvervägande flertalet af delägare beträffar, så innebär den för i tjänst varande delägare föreslagna ökning af pensionsafgiftsprocenten ingalunda, att pensionsafgiftens *belopp* komme att för samtliga dessa delägare undergå en däremot svarande förhöjning. Sålunda skulle en lektor, hvilkens delaktighetsbelopp för närvarande anses utgöra 4,500 kronor med en årlig pensionsafgift af 90 kronor, enligt sakkunniges förslag erhålla ett delaktighetsbelopp af 4,000 kronor med en pensionsafgift af 120 kronor om året; och för en adjunkt med nuvarande delaktighetsbelopp af 3,500 kronor och årsafgift af 70 kronor skulle motsvarande siffror blifva 3,400 kronor och 102 kronor. Däremot skulle en pensionerad lektor, som nu erlägger i pensionsafgift 72 kronor mot 90 kronor, som han erlagt under sin tjänstetid, enligt de föreslagna nya grunderna få afgiften nedsatt från 120 kronor till 80 kronor; och en pensionerad adjunkt, som nu erlägger 60 kronor mot 70 under tjänstetiden, komme enligt det nya förslaget att erlägga i pensionsafgift 68 kronor mot den afgift af 102 kronor, som bort utgå under hans tjänstetid. Den lindring i pensionsafgift, som blifvit för pensionerad delägare föreslagen, hafva sakkunnige ansett billig med anledning af den i förhållande till totalaflöningens ökning jämförelsevis mindre pensionsökning, han genom nya löneregleringen vunnit. Med skäl torde dock kunna ifrågasättas, huruvida hvad sakkunnige sålunda andragit må befinnas utgöra ett tillräckligt motiv för så stor lindring i pensionerad delägares afgifter. Särskildt anmärkningsvärdt synes detta förhållande vara, då hänsyn toges till de delägare i den nuvarande pensionskassan, hvilka såsom pensionerade öfvergå till den nya kassan och därmed åt sina efterlevande vinna de betydligt större pensionsförmåner, som den nya kassan är afsedd att lämna.

Vid nu anmärkta förhållande och då delägarnas afgifter äfven med den höjning, som ansetts erforderlig, därest ifrågakomma 22,810 kronor icke blefve såsom ytterligare statsanslag anvisade, knappast torde kunna betraktas såsom oskäligt höga, jämförda med dem, som uttagas af delägare i andra för statstjänstemäns änkor och barn inrättade pensionsanstalter, synes det statskontoret tveksamt, huruvida tillräckliga skäl föreligga att hos Riksdagen äska bidrag med så stort belopp, som här blifvit af sakkunnige begärdt.

Med afseende å hvad statskontoret sålunda anført, vill jag framhålla, att, enligt gällande reglemente, delaktighetsbeloppet är för i tjänst varande delägare lönen i högsta lönegraden men för pensionerad delägare den pension, som motsvarar lönen i högsta lönegraden, samt att pensionen vid tiden för kassans stiftande utgjorde hela lönen, då denna ej öfversteg 3,000 kronor men eljest 80 procent däraf, dock ej understigande 3,000 kronor. Enligt sakkunniges förslag skulle däremot delaktighetsbeloppet alltid bli detsamma för i tjänst varande och pensionerad delägare, hvarför nedsättningen i afgiften måste ske genom nedsättning af procenten. Och denna procent har af sakkunnige blifvit så vald, att förhållandet mellan inkomsten och afgiften blifvit i det närmaste detsamma enligt de gamla och de föreslagna bestämmelserna. Så utgjorde en lektors pension enligt de gamla bestämmelserna 80 procent af hans aflöning såsom i tjänst varande och pensionerad lektors afgift till änke- och pupillkassan utgick med 72 kronor eller 80 procent af den afgift, 90 kronor, som han betalade under sin tjänstetid. Enligt de nya bestämmelserna utgör en lektors pension, om man bortser från afgiften för hans egen pensionering, 66,67 procent af hela aflöningen, och afgiften till änke- och pupillkassan har för pensionerad lektor föreslagits till 80 kronor eller 66,67 procent af den afgift, 120 kronor, han har att betala under sin tjänstetid. På samma sätt gäller med afseende å adjunkt, att hans pension enligt äldre bestämmelser utgjorde 85,7 procent af hans aflöning såsom i tjänst varande och i följd däraf hans afgift till kassan såsom pensionerad 85,7 procent af hvad han betalat under tjänstetiden. Enligt de nya bestämmelserna är adjunkts pension 68 procent af hans aflöning i högsta lönegraden, och hans afgift till kassan har föreslagits till 66,67 procent af hvad han såsom i tjänst varande erlagt. Närmare torde man i ifrågavarande fall icke kunna komma.

Hvad åter angår den förmån, som beredts pensionerad delägare att på samma villkor som i tjänst varande få öfvergå i den nya kassan, så hänger detta förhållande på det närmast tillsammans med den princip, på hvilken såväl den gamla kassan som den nya är byggd. Ty enligt densamma måste de äldres ställning till kassan blifva gynnsammare än de yngres, något som har sin förklaring i sättet för kassans tillkomst och utveckling.

Sant är visserligen, att, äfven om i tjänst varande delägare i nu omhandlade kassa finge i pensionsavgift betala 3,6 procent af delaktighetsbeloppet, flertalet af dem dock icke skulle vara sämre ställda än delägarna i åtskilliga andra för statstjänstemäns änkor och barn inrättade pensions-

anstalter. Men härvid vill jag dels erinra om hvad sakkunnige framhållit, nämligen att största delen af de statsbidrag, som utgå och enligt sakkunniges förslag skulle ytterligare utgå till kassan, vidkommande ämneslärarna vid de allmänna läroverken, äro att betrakta såsom ersättning för privilegieförmåner, som eljest skulle hafva tillkommit dem, dels fästa uppmärksamheten på, att om delägarna i kassan betungas med allt för dryga afgifter på samma gång som tiderna med hvarje år blifva allt dyrare, så torde detta i sin mån komma att bidraga därtill, att de för flertalet af delägarna i kassan under åren 1904 och 1905 verkställda löneregleringar icke komma att för dessa tjänstinnehafvare innebära den förbättring i deras lönevillkor, som med dessa löneregleringar afsetts att ernå.

Undantagsbestämmelser till förmån för änkor och barn efter vissa delägare, som afidit före nya kassans tillkomst.

Den punkt i sakkunniges förslag, som uti de i ärendet afgifna yttrandena vunnit minsta anslutning, är den, som innebär, att pensionsberättigade anhöriga till delägare i kassan, hvilka afidit sedan början af år 1905, då den nya löneregleringen för flertalet af kassans delägare blef gällande, och intill dess den nya änke- och pupillkassan träder i verket, måtte komma i åtnjutande af de förbättrade pensioner, som skulle hafva tillkommit dem, om bemälda bortgångna delägare varit i tillfälle att inträda i den nya kassan. Först anhåller jag att få erinra om denna frågas förhistoria.

I en underdånig ansökning af den 1 augusti 1905 framhöllö åtskilliga teckningslärare vid allmänna läroverk dessa lärares ytterst ogynnsamma ställning till lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, i det att de med en löneinkomst, som för många af dem uppgått till 3,000—4,000 kronor, i änkepension hade att påräkna blott 120 eller högst 300 kronor. De anhöllo därför, att Kungl. Maj:ts, intill dess en förändring i gällande reglemente för nämnda kassa hunne genomföras, täcktes vidtaga åtgärder, att änka efter den teckningslärare, som från och med år 1905 tillhört den nya lönestaten, vare sig han vid sin död kvarstått i tjänst eller på grund af sin ålder nödgats taga afsked, måtte i anseende till det rådande öfvergångsstadiet beredas en förbättring i pensionsvillkor, så att de komme att stå i någorlunda rättvist förhållande till mannens i lifstiden uppburna löneförmåner, eller ock att hon, mot skyldighet att från och med år 1905 erlægga retroaktiv förhöjning i nu gällande pensionsafgifter, måtte tillerkännas rätt att för sin återstående lifstid uppbära den pension, som i det blifvande nya pensionsreglementet komme att fastställas.

Samtliga de myndigheter, som hördes öfver denna ansökning, nämligen kassans direktion, statskontoret och öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, tillstyrkte densamma; och direktionen föreslog, att under

öfvergångstiden änka efter teckningslärare vid realskola skulle erhålla 300 kronor och sådan efter teckningslärare vid högre allmänt läroverk 500 kronor, bådadera med den fastställda förhöjningen för ett och två pensionsberättigade barn, samt att pensionsafgiften för teckningslärare vid realskola skulle höjas till 30 kronor och för dylik lärare vid högre allmänt läroverk till 50 kronor.

Vidare yttrade direktionen, att dess mening vore, att de sålunda ifrågasatta pensionsvillkoren skulle komma till godo hvarje sådan teckningslärares efterlevande, som med eller efter ingången af år 1905 inträdt å den nya lönestaten, ehvad han vid frånfället vore i tjänst eller därifrån med pension afgått, och att således härunder skulle inbegripas äfven det fall, att någon af de ifrågavarande delägarna aflede, innan nådig föreskrift af det innehåll, som föreslagits, hunnit att meddelas.

Emellertid ansågo direktionen, att det kunde fordras, att pensionärerna för tillgodonjutande af en så exceptionell förmån skulle vidkännas en viss retroaktivafgift.

Statskontoret förklarade sig anse, att direktionens förslag till undantagsbestämmelser till förmån för teckningslärarnas änkor och barn vore efter förhållandena väl afpassadt, hvarför det ville för sin del förorda detta förslag. Enligt statskontorets mening låge det i sakens natur, att hvarje delägare i kassan, som komme att beröras af en sålunda förändrad pensionsberäkning, borde vidkännas en mot pensionsförbättringen svarande förhöjning af den årliga pensionsafgiften. Och mot de föreslagna bestämmelserna i detta syfte hade statskontoret intet att erinra. Däremot kunde statskontoret icke understödja förslaget om retroaktiva pensionsafgifters erläggande af änka efter teckningslärare, som åtnjutit aflöning enligt 1904 års stat men affidit, innan nu ifrågasatta undantagsbestämmelser trädt i kraft, och alltså icke kommit att erlægga föreslagen förhöjd pensionsafgift.

Statskontoret ville såsom stöd för sin uppfattning härutinnan erinra, hurusom, då genom 1904 års löne- och pensionsreglering för lärarna vid de allmänna läroverken och andra läroanstalter pensionerna för lärarna själfva icke obetydligt förhöjdes, såsom villkor för denna förmån icke föreskrifvits skyldighet att hafva någon tid erlagt de i sammanhang med nämnda reglering införda pensionsafgifter, hvadan också ett flertal af dessa lärare kunde omedelbart efter den nya regleringens tillämpning komma i åtnjutande af därmed förenad rätt till högre pension å allmänna indragningsstaten, än som kunnat tillfalla dem, om de afgått före nämnda tidpunkt. Icke heller borde lämnas obemärkt, att de nu ifrågasatta höjda änkepensionerna icke skulle komma att beräknas retroaktivt i den mening, att om änka, hvarom här vore fråga, redan fått sig tillagd pension enligt nu

gällande beräkningsgrund, denna pension skulle utgå med det högre beloppet jämväl för tid, som förflutit, innan bestämmelse om förhöjd pensionsberäkning meddelats, samt att retroaktivaafgifter öfver hufvud taget icke förekomme i det afgiftssystem, som tillämpades inom ifrågavarande änke- och penstillkassa.

Genom beslut den 9 mars 1906 fann emellertid Kungl. Maj:t berörda ansökning ej föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Detta torde kunna antagas hafva berott därpå, att Kungl. Maj:t icke velat allenast för en mindre grupp af delägare i kassan bereda den föreslagna undantagsställningen.

Sakkunnige hafva nu behjärtat de skäl, som anförts för att änka och barn efter sådan teckningslärare, som här afses, måtte erhålla förbättrade änke- och barnpensioner, men de hafva ansett, att samma förmån borde komma äfven öfriga delägare i kassan till godo. Ty om än teckningslärarnas ställning till den nuvarande kassan vore och länge varit synnerligen ogynn- sam, så vore öfriga öfningslärarens pensionsförhållanden föga mer tillfreds- ställande. Så åtnjöte ensam änka efter en musiklärare vid realskola 90 kronor men skulle i den nya kassan erhålla 250 kronor, och änka efter en musiklärare vid högre allmänt läroverk hade nu 250 kronor men skulle få 440 kronor. Att åter medgifva öfningslärarna den ifrågavarande förmånen men vägra ämneslärarna densamma skulle vara orättvist, då ämneslärarna vid de allmänna läroverken genom att till förmån för kassan afstå nådår och tjänstår samt emeritikassorna lämnat de största bidragen till kassan och därtill betalade större pensionsafgifter i förhållande till hvars och ens änkepension än öfningslärarna.

Mot hvad sakkunnige härutiinnan föreslagit hafva invändningar blifvit framställda från ett stort antal läroverkskollegier. Dessa hafva i allmänhet funnit de föreslagna retroaktivaafgifterna alltför betungande och därför an- tingen yrkat, att de ifrågavarande bestämmelserna skulle helt och hållet utgå eller ock ifrågasatt, att afgifterna skulle fördelas på längre tid än den af sakkunnige föreslagna. I allmänhet synas nämnda kollegier dock hafva behjärtat bemälda änkors och barns behof af förbättrade pensionsförmåner men varit af den meningen, att den ekonomiska uppoffring, som för sådant ändamål vore nödig, icke borde fordras af lärarna, utan att staten här borde träda hjälpande emellan.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk yttrar om denna fråga följande. Vid öfvervägande af hvad sakkunnige föreslagit och af hvad däremot blifvit invändt, hade öfverstyrelsen, som visserligen i likhet med sakkunnige varmt behjärtade ifrågavarande änkors och barns behof af ytterligare understöd, icke kunnat undgå att finna, att de af sakkunnige föreslagna retroaktivaafgifterna skulle för vederbörande delägare i den gamla

kassan blifva alltför betungande, i synnerhet om de skulle utgå under ett enda år. Det skulle nämligen då kunna inträffa, att vissa delägare komme att i sammanlagda pensions- och retroaktivafgifter under ett och samma år (1909) erlägga ända till 240 kronor. Och då vissa af dessa dessutom hade att för egen pensionering erlägga en afgift ända till 200 kronor, skulle sammanlagda beloppet af de pensionsafgifter, han hade att under nämnda år erlägga, belöpa sig ända till 440 kronor eller i det närmaste till ett helt ålderstillägg. En så stor uppoffring från den enskildes sida ansåge öfverstyrelsen svårigen böra ifrågakomma.

Däremot syntes det öfverstyrelsen förefinnas goda skäl för, att det allmänna här trädde emellan. Det gällde nämligen ett synnerligen behjärtansvärdt och för staten ingalunda betydelselöst ändamål, något, som också 1907 års Riksdag i princip syntes hafva erkänt, då Riksdagen i anledning af en nådig proposition medgifvit åt vissa änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa en förmån, som vore besläktad med den nu ifrågasatta, äfven om den icke i och för sig påkallat direkt statsunderstöd.

Det torde — yttrar vidare öfverstyrelsen — likaledes vara skäl att erinra därom, att Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 2 maj 1879 förklarar vissa änkor och barn efter lärare, som aflidit under åren 1877 och 1878, eller före den gamla kassans inrättande, berättigade att erhålla viss pension ur nämnda kassa och detta utan att för sådant ändamål retroaktivafgifter ifrågasatts. Kungl. Maj:t hade dock därvid tillika såsom villkor för sådan pensions åtnjutande föreskrifvit, att de delägare i stärbhusen efter sagda lärare, hvilka vore lagligen berättigade till nådårs åtnjutande, skulle afstå från inkomsterna däraf samt till vederbörande domkapitel återbära för att till statsverket redovisas, hvad de af sådan inkomst uppburit, med afdrag af hvad till vikariens aflönande under nådårstiden blifvit af dem utbetaldt. Med afseende på de stärbhus, för hvilka sakkunnige föreslagit förmånen af delaktighet i den nya pensionskassan, hade sakkunnige inskränkt sig till att uppställa såsom villkor, att de skulle afstå från desamma eventuellt tillkommande rätt till tjänstår, för såvidt detta fölle inom år 1909. Under sådana förhållanden skulle emellertid samtliga de stärbhus, som under åren 1905, 1906, 1907 och 1908 varit eller komme i åtnjutande under tjänstår af löneinkomsterna vid de af vederbörande delägare i lifstiden innehafda tjänster, fortfarande få vara bibehållna vid nämnda inkomster samt därutöfver åtnjuta den nya pensionen. En sådan anordning kunde öfverstyrelsen icke finna tillfredsställande. Äfven om öfverstyrelsen lifligt behjertade de ifrågavarande änkornas och barnens behof af ökad understöd, kunde öfverstyrelsen dock icke finna tillbörligt, att desamma skulle komma i åtnjutande af en förmån,

som vore större än den, som från och med 1909 komme att beredas blifvande änkor.

Öfverstyrelsen ansåge sig därför böra hemställa, att, därest den af sakkunnige föreslagna pensionsförmånen bereddes vederbörande stärbhus, det måtte såsom villkor föreskrifvas, att nämnda stärbhus skulle afstå från den inkomst, de möjligen haft af åtnjutet tjänstår, samt antingen till statsverket återbära hvad de af sådan inkomst uppburit, med afdrag af hvad till vikariens aflönande under tjänstårstiden blifvit af dem utbetaldt, eller ock af de följande årspensionerna vidkännas ett afdrag motsvarande sagda inkomst. Öfverstyrelsen ville därför hemställa om utredning i fråga om beloppet af det statsbidrag, som skulle — sedan de återburna tjänstårsinkomsterna blifvit afdragna — erfordras för beredande af de ifrågasatta förbättrade pensionsförmånerna åt änkor och barn efter delägare i gamla kassan, hvilka aflidit under tiden från början af år 1905 till slutet af år 1908, samt tillika föreslå, att Kungl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra framställning om så stor ökning i det af sakkunnige ifrågasatta statsbidraget, som af den verkställda utredningen kunde framgå såsom erforderlig.

Statskontoret åter säger angående denna sak följande. Skyldigheten för delägarna i den nuvarande kassan att för vinnande af inträde i den nya underkasta sig viss retroaktiv afgift hade gjorts beroende af och uppställt såsom villkor för att vissa redan vid tiden för den nya kassans trädande i verksamhet pensionerade änkor skulle kunna få komma i åtnjutande af pensionsförhöjning enligt de för den nya kassan gällande grunder. Då något som helst omedelbart samband mellan berörda tvenne frågor icke torde kunna uppvisas, syntes det hafva varit riktigast, att hvardera frågan blifvit betraktad för sig. Ty om det vore nödigt, att de nuvarande delägarna i kassan, för att åt *sina* efterlevande bereda ökade pensionsförmåner, vidkändes retroaktivafgift, så torde också denna afgift böra af dem uttagas. Och, å andra sidan, om de änkor, hvilkas pensionsförmåner man afsåge att förbättra genom att på dem tillämpa de nya grunder, som kunde varda fastställda, kunde ernå dessa förmåner, utan att utomstående för detta ändamål betungades med särskilda afgifter, och utan att andra pensionsberättigade därigenom lede förfång, så torde därom intet vara att säga. Öfverstyrelsens förslag att påkalla statens medverkan för detta ändamål ansåge sig dock statskontoret af principiella skäl icke kunna biträda.

Bäst hade utan tvifvel varit, om det nya reglementet för kassan hade kunnat tillämpas samtidigt med att de nya lönerna började utgå eller från och med den 1 januari 1905. Då så icke kunnat ske, hafva, såsom mig synes, sakkunnige genom nu omhandlade bestämmelser på lämpligt sätt sökt åstadkomma samma verkan, så att de, hvilkas män eller fäder aflidit efter

1905 års ingång, erhålla den nya högre pensionen, och att den nya kassans samtliga delägare betala de nya högre pensionsavgifterna från och med samma år. Därmed är ock det omedelbara sambandet mellan bemälda efterlevandes förbättrade pensionsförmåner och delägarnas retroaktivavgifter angifvet. Att dessa retroaktivavgifter för åtskilliga af kassans delägare skola blifva ganska kännbara, vill jag icke bestrida, men då jag ser på de fördelar, som den nya kassan har att erbjuda, kan jag dock icke föreställa mig, att någon skulle af berörda jämförelsevis skäligen obetydliga avgifter afskräckas från att söka inträde i densamma, i synnerhet om den ändring i sakkunniges förslag vidtoges, att inbetalningen af nämnda avgifter finge fördelas på två år, i stället för att, såsom sakkunnige föreslagit, verkställas under ett år. Kassan komme visserligen härigenom att tillskyndas någon ränteförlust, men denna är så pass obetydlig, att den ej bör kunna rubba kassans beräkning.

Öfverstyrelsens yrkande, att vederbörande efterlevande, som skola komma att åtnjuta den föreslagna pensionsförbättringen, böra afstå från den inkomst, de möjligen haft af åtnjutet tjänstår, finner jag på af öfverstyrelsen angifna skäl riktigt och billigt, men anser rättvist, att afdrag må göras icke blott för hvad till vikariers aflönande af dem utbetalats utan äfven för hvad de under tjänstårstiden skulle hafva i pension uppburit ur änke- och pupillkassan, därest de icke åtnjutit tjänstårsinkomsten. Vidare anser jag lämpligast, att såväl de retroaktivavgifter som de tjänstårsmedel, hvilka det åligger bemälda efterlevande att inbetala, erläggas på det sätt, att vid utbetalning af dem tillkommande pension innehålles skillnaden mellan den nya och den gamla pensionen, intill dess att hela deras skuld blifvit gulden. Kassans direktion skulle det åligger att årligen inbetala till statskontoret, för att tillgodoskrifvas reservationsanslaget till de allmänna läroverken, från hvilket anslag aflöningsmedlen under tjänståret utgått, hvad den sålunda under det föregående året uppburit af återburna tjänstårsmedel. Genom en sådan anordning kunde ifrågavarande änkor och barn utan risk åtaga sig att återbetala hvad de erhållit af tjänstårsmedel och hade till sitt uppehälle alltid den gamla pensionen oafkortad.

I de afgifna yttrandena hafva framställts åtskilliga andra anmärkningar mot sakkunniges förslag till reglemente för den nya kassan, men då dessa anmärkningar afse sådana punkter, som icke torde behöfva underställas Riksdagens pröfning, torde det icke vara erforderligt att nu redogöra härför, utan lär det böra ske, när frågan om utfärdande af reglemente för den nya kassan föreligger till slutligt afgörande. Jag vill endast i förbigående nämna, att det af sakkunnige föreslagna namnet å den nya

kassan »lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa» ansetts böra utbytas mot något mera lämpligt och tidsenligt.

Ökning af statsbidraget.

Slutligen återstår att yttra sig rörande den ökning af statsbidraget till kassan, som ett genomförande af sakkunniges förslag påkallar. Enligt den i det föregående meddelade tablån öfver kassans ställning skulle för sådant ändamål från och med början af år 1909 erfordras ett årligt belopp af 72,890 kronor. Denna summa skulle fyllas genom

1:o det statsbidrag, hvarom nådig framställning gjorts till 1907 års Riksdag	kronor	3,521: ---
2:o det statsbidrag, som skulle tillkomma kassan för mottagande af nya delägare och höjning af åtskilliga delägarers delaktighetsbelopp under tiden 1878—1897	»	20,926: —
3:o det såsom aflösning af tjänstårsprivilegiet beräknade statsbidraget	»	25,633: ---
samt 4:o ett ytterligare statsbidrag af	»	22,810: —

Det under 1:o upptagna statsbidraget har, sedan sakkunniges förslag afgifvits, blifvit af Riksdagen beviljadt.

Angående de under 2:o och 3:o upptagna beloppen yttrar statskontoret. Då de skäl, som af sakkunnige anförts till stöd för beviljande åt kassan af de anslag, som skulle utgöra dels ersättning för upptagande af nya delägare i kassan och förhöjning i delaktighetsbeloppen för förutvarande delägare, utan att statsbidrag för dem hittills erhållits, dels ock vederlag för afstående för framtiden af rätt till åtnjutande af tjänstår efter aflidna lärare, synas statskontoret äga giltighet, har statskontoret ingenting att erinra mot att framställning göres hos Riksdagen om beviljande åt kassan af de i berörda hänseenden föreslagna årliga statsbidragen, tillsammans utgörande 46,559 kronor.

Mot den föreslagna aflösningen af tjänstårsprivilegiet hafva åtskilliga läroverkskollegier gjort invändningar. Med anledning häraf har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk uttalat, att des-a invändningar så till vida äro af betydelse, som de ådagalägga det värde, som af lärarkåren tillägges den ifrågavarande förmånen, och som också sakkunnige själfva framhållit. Det berättigade i sakkunniges förslag att af staten fordra ett bestämdt, fixerat vederlag vinner äfven därigenom i styrka. Hvad återigen själfva förmånen beträffar, så är öfverstyrelsen af den mening, att den lämpligen bör aflösas på sätt sakkunnige föreslagit. Det sätt att aflösa lärare, för hvilket tjänstårsrätten är ett uttryck, utgör en kvarleva från en tid, då lärarnas aflösning utgick på helt annat sätt och efter andra grunder än nu. Redan denna omständighet äfvensom den ojämnhet, med

hvilken förmånen träffar de särskilda lärarnas stärbhus, äro enligt öfverstyrelsens förmenande starka anledningar att söka en mera tidsenlig och mera rättvis form för den ekonomiska förmån, nämnda rätt åsyftat bereda lärarnas stärbhus. Därtill komma ytterligare de af sakkunnige framhållna, för afskaffande af den tidigare, med tjänstårsrätten nära besläktade nådarsförmånen redan af statsmakterna godtagna skälen.

På de grunder, som anförts såväl af sakkunnige som af statskontoret och öfverstyrelsen, finner äfven jag billigt och lämpligt, dels att kassan erhåller ersättning för de nya delägare, den utan statsbidrag måst mottaga, och de höjda delaktighetsbelopp, den måst medgifva vissa delägare, dels ock att den tjänstårsrätt, som tillkommer ämneslärarna vid de allmänna läroverken, på angifvet sätt aflöses. Och har jag lika litet som statskontoret något att invända mot de föreslagna beloppen. Skulle Riksdagen bevilja det äskade vederlaget för tjänstårsprivilegiet, torde nådig framställning om privilegiets upphäfvande böra göras hos härnäst sammanträdande Kyrkomöte.

Hvad myndigheterna anført beträffande statsbidraget å 22,810 kronor har jag redan omnämnt i sammanhang med anmärkningarna mot de af sakkunnige föreslagna pensionsafgifterna. Och då jag för min del förordat sakkunniges förslag därutinnan, framgår däraf, att jag anser, att framställning hos Riksdagen bör göras om beviljande äfven af nämnda statsbidrag.

Ytterligare statsbidrag till kassan bör emellertid äskas. Enligt medgifvande af 1907 års Riksdag har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 23 augusti 1907 förordnat om upprättande af 63 nya adjunktsbefattningar, hvilkas innehafvare böra blifva delägare i kassan. Kostnaden för deras mottagande har af byrådirektören Dickman enligt uppdrag beräknats och, under förutsättning att pensionsafgiften för i tjänst varande manliga delägare bestämmes till 3 procent af delaktighetsbeloppet, befunnits utgöra 9,883 kronor.

För genomförande af sakkunniges förslag till kassans ombildning kräves således, att Riksdagen beviljar

för mottagande af nya delägare och höjning af åtskilliga delägarers delaktighetsbelopp under tiden 1878—1897	kronor	20,926: —
såsom aflösning af tjänstårsprivilegiet	»	25,633: —
för att pensionsafgiften må kunna bestämmas till 3 procent af delaktighetsbeloppet för i tjänst varande delägare	»	22,810: —
för mottagande af innehafvarna af de år 1907 upprättade 63 nya adjunktsbefattningarna	»	9,883: —

eller tillsammans kronor 79,252: —

Till sist vill jag omnämna, att statskontoret beträffande den vid sakkunniges beräkning af kassan använda räntefoten, 4 procent, yttrat, att denna räntefot efter statskontorets uppfattning torde få anses för närvarande innebära fullt tillräcklig trygghet; och delar jag denna statskontorets åsikt.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att för ombildning af lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af sakkunnige uppgjorda grunder, sådana de af mig förordats — under förutsättning att den rätt till tjänstår, som enligt prästerskapets privilegier tillkommer stärbhus efter ämneslärare vid de allmänna läroverken blifver i vederbörlig ordning upphäfd — höja det såsom bidrag till pensionering af änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda anslaget, nu 95,258 kronor, med 79,252 kronor, eller till 174,510 kronor.»

Hvad föredragande departementschefen i detta ärende hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan jämväl af statsrådets öfriga ledamöter, bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Daniel Gadd.